

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE TEORİK TARTIŞMALARIN YÖNTEME ETKİSİ

Cihan DABAN*

ÖZET

I. Dünya Savaşı'ndan sonra, özerk bir çalışma alanı olarak ortaya çıkan Uluslararası İlişkiler disiplini, önemli teorik tartışmalara konu olmuştur. Disiplinin tartışmalara konu olmaya başlaması, beraberinde farklı görüşlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu anlamda disiplin, ilk başlarda İdealizm-Realizm tartışmasıyla şekillenmiş ve sonrasında bu tartışma, birçok düşünür tarafından farklı yöntemlerle ele alınarak devam etmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra geniş bir tartışma alanı bulan Uluslararası İlişkiler disiplini, yeni akademik bölüm ve merkezlere de dâhil edilmiştir. Bu durum, disiplinin birçok ülkede boy göstermesine, öte yandan uluslararası alanda karşılıklı bilimsel çalışmaların ortaya çıkmasına ve ardından teorik tartışmaların oluşmasına yol açmıştır. Bir olgu olarak uluslararası ilişkiler, yaklaşık beş yüz yıllık bir dönemi kapsamaktadır. Ancak bir disiplin olarak, yüz yıllık bir tarihi geçmişe sahiptir. Bu bağlamda, bir disiplin olarak Uluslararası İlişkiler, bu beş yüz yıllık dönemi anlamak ve açıklamak amacıyla çalışmalara ve araştırmalara sahne olmuştur. Bu durum zamanla, farklı görüşler doğrultusunda tartışmalara konu olmaya başlamıştır. Bu kapsamda makale, Uluslararası İlişkiler disiplinine konu olan teorik tartışmaları ele almakta olup, bu tartışmalarla süregelen farklı yöntemleri incelemiştir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası İlişkiler, Uluslararası İlişkiler Disiplini, Teori, Yöntem, Teorik Tartışmalar.

THE IMPACTS OF THE GREAT DEBATES ON THE METHODS IN INTERNATIONAL RELATIONS

ABSTRACT

International Relations Discipline occurred as autonomous working after World War I, it become a subject for significant theoretical discussions. The discipline's becoming a subject to theoretixal discussions enabled the emergence of different views. In this context, firstly discipline was shaped

---

* Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ÖYP Araştırma Görevlisi. E-mail: dabancihan@gmail.com

with discussions between Idealism–Realism and then that discussions moved on by considering with different methods by many scholars. The International Relations Discipline which found a wide discussion scope after the World War II was included in new academic departments and centers also. This case boosted the discipline’s growth in different countries and on the other hand occurring of mutual scientific studied in international area and then occurring of theoretical discussions. As a fact International Relations covers nearly five hundred period. However, it has a hundred period past as a discipline. In this regard, studies and researches were carried out in order to understand and explain the hundred years period it has been a discipline. With time this situation started to becoming a subject of many discussions through different views. This article tackles theoretical discussions concerning international relations and investigates the different methods that come with these discussions.

Keywords: *International Relations, International Relations Discipline, Theory, Method, Theoretical Discussions.*

1. GİRİŞ

Uluslararası ilişkiler alanında, sistematik analiz konusunda kapsamlı sayılabilecek çalışmalar, 20. yüzyıldan bu yana hızla artmıştır. Özellikle I. Dünya Savaşı belirleyici bir olay olmuştur. Bu nedenle Uluslararası ilişkilerle ilgili pek çok çalışmanın kitap haline gelmesi, I. Dünya Savaşı sonrasına tekabül etmektedir. Savaş’ın ardından bir disiplin haline gelen Uluslararası ilişkiler, II. Dünya Savaşı’yla birlikte geniş bir alan bulmuştur. Esasında, I. Dünya Savaşı’ndan hemen sonra Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Woodrow Wilson’un girişimleriyle önem kazanmış ve giderek yaygınlaşmaya başlamıştır.¹

I. Dünya Savaşı’nın bitmesiyle İdealizm ekseninde gelişen Uluslararası İlişkiler, II. Dünya Savaşı sonrasında ise Realizm ekseninde hız kazanarak gelişmiştir. Uluslararası İlişkiler ile ilgili ilk kürsülerin ve bölümlerin açılması ve giderek faaliyet alanını genişletmesi de 20. yüzyılın ilk yarısında gerçekleşmiştir. Uluslararası İlişkiler kürsüsü, dünya devletleri arasında ilk kez İngiltere’de (Galler’de) kurulmuştur. Ardından, 1923’te London School of Economics ve 1930 yılında da Oxford Üniversitesi takip etmiştir. Fakat bir disiplin olarak gelişen Uluslararası İlişkiler, sadece üniversitelerde değil, üniversiteler dışında da gelişme ve yaygınlık göstermiştir. Londra Kraliyet Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, New York

---

¹ Emre Ozan, “Birinci Dünya Savaşı ve Uluslararası İlişkiler Disiplininin Doğuşu Üzerine Bir Değerlendirme”, *Akademik Bakış*, Cilt 7, Sayı 14, Yaz 2014, s. 199-202.

merkezli Dış İlişkiler Konseyi ve İsviçre'nin Cenevre şehrindeki lisansüstü Uluslararası İncelemeler Enstitüsü bu duruma örnek gösterilebilir.²

II. Dünya Savaşı sonrası dönemde Soğuk Savaş'ın ortaya çıkması, ABD'nin büyük bir güç olarak yükselmesi, dünya coğrafyasının değişime doğru yol alması ve ABD'nin çıkarları doğrultusunda Uluslararası İlişkileri etkilemeye başlaması ile birlikte, Uluslararası İlişkiler disiplindeki çalışmalar artmış ve giderek tartışmalara konu olmaya başlamıştır. İnanılmaz bir hızla değişen ve oldukça dinamik ve interdisipliner bir bilim dalı olan Uluslararası İlişkilerin önemi, her geçen gün artmış ve tartışmalara konu olmuştur. Dünya coğrafyasında insanlığı ilgilendiren her konu, aynı zamanda Uluslararası İlişkileri de ilgilendirmektedir. Çünkü hem internet ağının genişleme alanı bulması hem de küreselleşmenin giderek artması sonucu, ülke içindeki sorunlar veya tartışmalar ülke dışına da yansımaya başlamıştır. Bu durum daha çok bilim çalışmalarını etkilemiştir.³

Uluslararası İlişkilerin ayrı bir disiplin ve bilim dalı olduğu, 1960'lı yıllarda teori alanındaki yoğun çalışmalarla kanıtlanmıştır. 1960'larda, Davranışsalcılık ve Gelenekselcilik olarak bilinen tartışmalar, Uluslararası İlişkiler alanına yeni bir boyut kazandırmıştır. Ardından ortaya çıkan Neo-realizm ve Neo-liberalizm ile Pozitivizm ve Post-Pozitivizm gibi tartışmalar, Uluslararası İlişkiler disiplinine yeni bakış açılarını yerleştirmeye başlamıştır. Bu tartışmalarla şekillenmeye başlanan Uluslararası İlişkiler disiplini, günümüze kadar birçok akademisyenin ilgi alanı olmuştur. Ayrıca I. Dünya Savaşı'nın bitmesiyle birlikte gündeme gelen İdealizm bakış açısı ve bu bakış açısına karşı ortaya çıkan Realizm anlayışı, Uluslararası İlişkiler disiplininin dönemlere ayrılmasına yol açmıştır.⁴ Bu anlamda makale, I. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan Uluslararası İlişkiler disiplininin gelişimini ve gelişim aşamasında yaşanan tartışmaları ele almıştır. Bu tartışmalar, dört önemli başlık altında incelenmiştir. Başka bir deyişle, Uluslararası İlişkiler disiplinine konu olan İdealizm-Realizm, Davranışsalcılık-Gelenekselcilik, Neo-realizm-Neo-liberalizm ve Pozitivizm-Post-Pozitivizm gibi tartışmalar bağlamında Uluslararası İlişkiler disiplini irdelenmiştir.

2. ULUSLARARASI İLİŞKİLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Uluslararası ilişkiler, toplumlararası ilişkilerin ortaya çıkmasıyla başlamış olup, günümüze kadar devam etmiştir/etmektedir. Toplumların başka

² Edward Keene, *International Political Thought: A Historical Introduction*, Cambridge: Polity Press, 2005, s. 191-192.

³ Scott Burchill, Andrew Linklater, "Giriş", çev. Ali Aslan, Muhammed Ali Ağcan, *Uluslararası İlişkiler Teorileri* İstanbul: Küre Yayınları, 2012, s. 13-19.

⁴ Erdem Özlük, "Uluslararası İlişkiler Disiplininin Doğuşu, Kimliği ve Sorunları", (ed.) Şaban Kardeş-Ali Balcı, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, İstanbul: Küre Yayınları, 2014, s. 79.

toplumlarla (siyasi-kültürel-ekonomik-sosyal ve askeri ittifaklar gibi.) ilişkiler kurması ve bu ilişkileri düzenli bir şekilde devam ettirmeye çalışması, uluslararası ilişkileri meydana getirmiştir. Tüm bu ilişkiler ağının oluşmasında ise arabulucu denilen kişilerin var olması da olumlu bir etken olsa gerektir. Bu kişiler aynı zamanda diplomasiyi de uluslararası ilişkilere kazandırmıştır. Bu anlamda uluslararası ilişkiler çok çeşitli-çok alanlı ve geçmişi çok eskilere dayanan bir bölümdür.⁵

Uluslararası ilişkiler, ilk Çağ, Orta Çağ ve Modern Çağ olmak üzere üç dönemde ele alınabilir. İlk Çağlarda uluslararası ilişkilerin gelişmesinde etkili olan faktörlerin başında devletlerin topraklarını genişletme arzuları yatmaktaydı. Toprakların genişletilmesi, devletleri önemli bir siyasi güç haline getirdiği gibi ekonomik olarak da refaha kavuşturabilmekteydi. Çünkü devlet, hem verimli topraklara hem de önemli yeraltı-yerüstü kaynaklara sahip olmaktaydı. Böyle bir durum ise savaş yoluyla elde edilmekteydi. Bu nedenle İlk Çağlarda uluslararası ilişkiler daha çok askeri faaliyetlerle devam etmiştir. Nitekim bu askeri faaliyetlerin azalmasıyla birlikte, diplomatik ilişkilere ağırlık verilmeye başlanmıştır.⁶

Diplomatik ilişkiler Orta Çağda da devam etmiştir. İlk Çağdan farklı olarak Orta Çağda dini doktrinlerin etkili olduğu görülmüştür. Dini doktrinlerle devlet yöneticileri, sosyokültürel hayatı kutsallarla açıklamaya başlamışlardır. Öte yandan devletlerin dış politikalarını da dini doktrinlerle karışık bir hale getirip uygulamaya koyulmuşlardır. Başka bir ifadeyle, Orta Çağda devletlerin dış politikasında dini doktrinler yer almaya başlamıştır. Orta Çağ dönemi boyunca iki önemli evrensel din olan Hristiyanlık ve İslamiyet ve bu dinlerin kendi aralarındaki ayrışmaları, beraberinde uluslararası ilişkileri belirlemiştir.⁷

Orta Çağ döneminde toplumlararası ilişkiler, İlk Çağdakine oranla farklılık göstermiş olup, daha çok hiyerarşik bir yapı haline dönüşmüştür. Ancak İlk Çağda var olan şehir devletleri Orta Çağda da benzer bir şekilde etkisini sürdürmüştür. Başka bir deyişle, Orta Çağda devlet şekli olarak İmparatorluklar kurulmuş olsa da, İlk Çağdakine benzer şehir devletlerinin etkisi devam etmiştir. Bu anlamda Orta Çağ, hem imparatorluklar hem de şehir devletleri dönemi olarak adlandırılabilir.⁸ Öte yandan bu dönemde oluşmaya başlayan yeni ulus-devletlerin varlığından da söz edilebilir. Bu minvalde uluslararası ilişkilerin gelişmesinde Orta Çağ, önemli bir dönüm noktası

⁵ William Hardy McNeill, *A World History*, London: Oxford University Press, 1967, s. 53-58.

⁶ Hedley Bull, *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, London: Macmillan Publisher, 1977, s. 8-14.

⁷ Andrew Ayton and J. L. Price, "Introduction: The Military Revolution from a Medieval Perspective", (ed.) Andrew Ayton and J. L. Price, *The Medieval Military Revolution: State, Society, and Military Change in Medieval and Early Modern Europe*, London: Tauris Publishers, 1995, s. 2-11.

⁸ McNeill, *a.g.e.*, s. 61-64.

sayılmaktadır. Çünkü Orta Çağ, hem İlk Çağ hem de Modern Çağ arasındaki bir geçiş dönemidir. Bu nedenle Orta Çağ dönemi, İlk Çağ ve Modern Çağın özelliklerini de taşımaktadır.⁹

Roma İmparatorluğu'nun yıkılması ile birlikte Batı'da yeni bir emperyal döneme geçiş sağlanmıştır. Bu dönem Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nun adını taşıyan siyasi bir oluşumdur. Fakat bu siyasi oluşum, Roma İmparatorluğu kadar merkezi bir çizgiye ulaşmadı. Öte yandan Avrupa'nın birçok bölgesinde hiyerarşi denilen bir sistem de mevcuttu. Bu sistem içinde birbirine bağlı hem feodal yöneticiler hem de yönetim birimleri/kurumları yer almaktaydı. Bunun yanı sıra Orta Çağ Avrupası iki önemli emperyal sistemle de yönetilmekteydi. Birincisi, dünyevi otoritenin temsilcisi olarak görülen İmparator ve ikincisi, ilahi/uhrevi otoritenin temsilcisi olarak görülen Papa yönetim sistemiydi.¹⁰

İmparator başta olmak üzere, papa ve feodal yöneticiler kendilerini, bütün bir Hristiyan ülkesinin parçası olarak görmekteydiler. Bu durum Orta Çağ Avrupası'nın şekillenmesinde önemli bir adım olmuştur. Çünkü tüm bu faaliyetler Orta Çağ Avrupası'nda uluslararası ilişkiler algısı üzerine kurulmuş bir düşüncenin temasını oluşturmaktaydı. Böylelikle uluslararası ilişkiler iki ana tema üzerinde yoğunlaşmaya başladı. Bunlardan ilki Hristiyan olanlar ile olmayanlar arasındaki ilişkiler ve ikincisi Hristiyan Avrupa bölgesindeki hükümdarlarla feodal yönetimlerin birbirleriyle olan ilişkileridir. Bu dönem boyunca Katolik Kilise merkezli bir faktörün de etkili olduğu görülmüştür. Katolik Kilisesi'nin etki alanı daha çok diplomatik temaslara dayalı bir çizgide belirmiştir. Diplomatik temasın en temel amacı ise hükümdarlarla derebeyleri arasındaki çatışmaların son bulması ve barışın sağlanmasına yönelik olmuştur.¹¹

Hristiyan dünyasının yanı sıra İslam dünyasında da etkisini gösteren uluslararası ilişkiler, daha çok Haçlı Seferleri ile ön plana çıkmıştır. Kudüs'ü Müslümanlardan almak için on binlerce Avrupalı Hristiyan, Doğu bölgesine düzenlenen Haçlı Seferleri'ne katılmıştır. Bu gelişmeler Roma İmparatorluğu'nun Doğu bölgesindeki mirasçısı olan Bizans İmparatorluğu'nu da uyandırmıştır. Ancak Bizans İmparatorluğu, Roma İmparatorluğu'ndan farklı bir yöntem uygulamıştır.¹² İlişkili olduğu devletler üzerinde nüfuzunu oluşturmak amacıyla diplomasi yöntemini kullanmıştır. Diplomasi yöntemini tercih eden Bizans İmparatorluğu, bu yöntem sayesinde

---

⁹ Rees Davies, "Frontier Arrangements in Fragmented Societies: Ireland and Wales", (eds.) Robert Bartlett and Angus MacKay, *Medieval Frontier Societies*, Oxford: Clarendon Press, 1989, s. 80-90.

¹⁰ Markus Fischer, "Feudal Europe, 800-1300: Communal Discourse and Conflictual Practices", *International Organization*, Vol 46, No 2, 1992, s. 431-439.

¹¹ Hardy, *a.g.e.*, s. 59-63.

¹² James Given, *State and Society in Medieval Europe: Gwynedd and Languedoc Under Outside Rule*, Ithaca N.Y.: Cornell University Press, 1990, s. 17-22.

uzun bir süre yıkılmaktan ve saldırılara uğramaktan kendini koruyabilmiştir. Çünkü Bizans İmparatorluğu'nun diplomasi faaliyetlerindeki temel yöntem, rakip veya düşman olarak gördüğü devletleri içeriden zayıflatmaya çalışmak, iç karışıklık çıkartıp o devletleri bölmek ve ardından tüm tehlikeleri ortadan kaldırmak olmuştur. Bu yöntem sayesinde birçok başarılı politika elde etmiştir.¹³

İslamiyet'in doğuşu ve ardından yayılışı Orta Çağ döneminde uluslararası ilişkileri etkileyen önemli bir gelişme olmuştur. Ayrıca İslam ülkelerinde din, önemli bir faktördür. Çünkü din etkisinde şekillenen bir devlet yapısı ve bürokrasi yöntemi oluşmuştur. Bu nedenle Hristiyan Avrupası'nda olduğu gibi İslam coğrafyasında da dini içerikli bir siyasi yapı ortaya çıkmıştır. Öte yandan siyasi ve dini kurumların iç içe girdiği de görülmüştür. İslam ülkelerinde, uluslararası ilişkiler ağının Hristiyanlarinkine benzer bir şekilde geliştiği söylenebilir. Başka bir ifadeyle İslam devletleri arasında Müslümanlar ve gayrimüslimler olarak iki grubun ortaya çıktığı görülmüştür. Yani Hristiyanlarda, Hristiyan olanlar ve olmayanlar gibi.¹⁴

Orta Çağ Müslümanlarının benimsediği bir takım kavramlar, İslam ülkelerinde uluslararası ilişkiler anlayışını şekillendirmiştir. Örneğin Müslümanlarca benimsenen cihat, darül-harp, darül-sulh ve darül-İslam gibi kavramlar uluslararası ilişkileri çeşitlendirmiştir. Cihat kavramı, İslami bir terimdir. Arapça 'mücadele' kökünden gelmektedir. Türkçede ise, çoğunlukla İslam uğruna savaşa anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca İslam'a yönelik bir savaşın çıkma ihtimaline karşı İslam'ı savunma olarak da ifade edilebilir. Bu nedenle kavram, devletlerarası ilişkilerde önem arz etmektedir.¹⁵ Müslümanların hem güvenlik hem de özgürlük açısından yaşadıkları Müslüman bölgelerine darül-İslam denilmektedir. Darül-harp ise adından da anlaşılacağı üzere bir savaş durumu ifade eder. Başka bir deyişle Müslümanlara karşı oluşacak tehditler veya saldırılar ya da gayrimüslimlere ait olan topraklarda yaşayan Müslümanların tehdit altında olması gibi durumlardır. Darül-sulh ise Müslümanların ve gayrimüslimlerin barış içinde yaşadıkları bölgelerdir. Tüm bu durumlar uluslararası ilişkilerin çeşitlilik kazanmasında önemli bir rol oynamıştır.¹⁶

16. yüzyıl Avrupası'nın başlarından itibaren devlet ve kiliseler birbirinden ayrılmaya başlamıştır. Diğer bir ifadeyle papalar ile hükümdarlar

¹³ Edward N. Luttwak, *Bizans İmparatorluğu'nun Büyük Stratejisi*, (çev.) M. Efe Tuzcu, İstanbul: Epsilon Yayınları, 2012, s. 196-200.

¹⁴ Graham Fuller, *The future of political Islam*, New York: Palgrave, 2003, s. 21-25.

¹⁵ A. Ahmed Ebu Süleyman, *İslam'ın Uluslararası İlişkiler Kuramı*, (çev.) F. Kuru, İstanbul: İnsan Yayınları, 1985, s. 19-23.

¹⁶ Ahmet Özel, "Klasik İslam Devletler Hukukunda Ülke Kavramı ve Günümüzdeki Durum: İbn Teymiyye'nin Mardin Fetvası ile Benzeri Diğer Bazı Fetvalar", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 43, Sayı 2, 2012, s. 43-47.

birbirlerinden bağımsız hareket etmeye başlamış ve ardından fikir anlaşmazlıkları ortaya çıkmıştır. Bu durum, egemen ve bağımsız devletlerin temellerinin atılmasını sağlamıştır. Egemen ve bağımsız devletlerin kurulması ile birlikte, modern anlamda uluslararası ilişkilerin ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Tüm bu durumlar, devletlerin ve toplumların çıkarları doğrultusunda şekillenmeye başladığı, karşılıklı işbirliğine ve eşitliğe dayanan bir ilişkiler ağı ortaya çıkmıştır. Böylelikle Avrupa coğrafyasında ortaya çıkan bu yeni durum, günümüz uluslararası ilişkilerin temel özelliğini oluşturmuştur.¹⁷

Bunların yanı sıra Avrupa’da yaşanan reform hareketi de önemli bir etki oluşturmuştur. Çünkü reform hareketi, Avrupa coğrafyasını etkisi altına alan Katolik Kilisesi’ne karşı yapılmış dinsel bir harekettir. Bu hareketin ortaya çıkmasının sebebi ise Katolik Kilisesi’nin gereğinden fazla zenginleşmesi, yozlaşması, siyasetin merkezinde yer almaya başlaması ve dünyevi işlere ağırlık vermesi olmuştur.¹⁸ Bu durum, birçok din adamının tepki vermesine neden olmuş ve akabinde reform hareketlerine yol açmıştır. Martin Luther liderliğinde önce Almanya’da başlayan bu hareket, daha sonra Fransa, İngiltere ve diğer Avrupa devletlerinde etkili olmuştur. Bu hareketin sonucunda ise Hristiyanlığın yeni ve üç büyük mezhebinden biri olan Protestanlık mezhebi ortaya çıkmıştır.¹⁹

Reform hareketleri, Protestanlık mezhebinin oluşmasını sağlamış ve 1555 yılında imzalanan Augsburg Antlaşması ile de Katolik mezhebinden ayrı bir mezhep olduğunu ilan etmiştir. Augsburg Barış Antlaşması, Almanya’nın Augsburg kentinde Kutsal Roma İmparatoru V. Charles ve Schmalkaldik ligi güçleri arasında 25 Eylül’de imzalanmıştır. Reform hareketinin etkisi, Almanya’nın ardından diğer Avrupa devletlerinde de etkili olmuştur. Ancak bu etki kanlı savaflara yol açmıştır. Krallıklarla prensler arasında büyük ve çok etkili savaflar yaşanmıştır. Bu savaflardan en önemlisi ise Otuz Yıl (1618-1648) Savafları’dır. Otuz Yıl Savafları, Katolikler ile Protestanlar arasında dinsel açıdan savafların alevlenmesine yol açmıştır.²⁰

Otuz Yıl Savafları, Martin Luther ile başlayan reform hareketinin en acımasız, en kanlı ve en çok iz bırakan savaflarından biri olmuştur. Kısacası reform hareketi süreci ve sonrası Avrupa coğrafyasında mezhepsel birlik

¹⁷ Gökhan Bacık, *Modern Uluslararası Sistem: Köken, Genişleme, Nedensellik*, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2007, s. 17-30.

¹⁸ Cihan Daban, “Uluslararası İlişkilerde Siyasal Aktörler, Bürokrasi ve Jeopolitik Bağlamında Diplomasi: Türkiye Cumhuriyeti Örneği”, Bitlis: Eren Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, *Akademik İzdüşüm Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, 2017, s. 24-25.

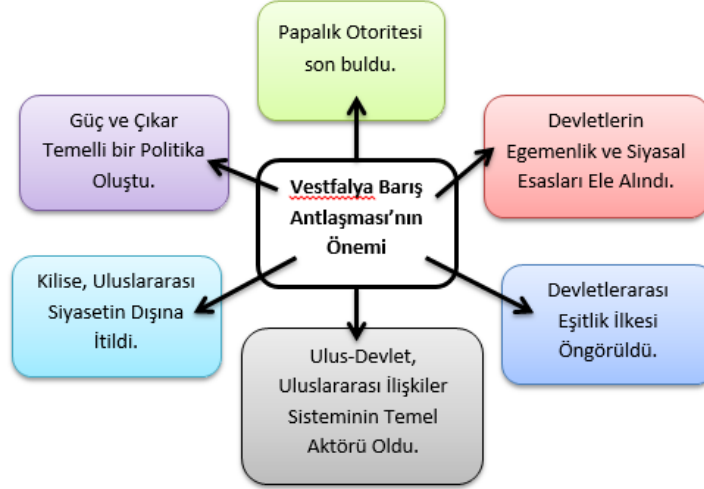
¹⁹ Meryem Çakır, “Reform ve İdari Reform Kavramları Üzerine Bir İnceleme”, *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl 6, Sayı XVI, Aralık 2013, s. 628-631.

²⁰ Barış Özdal ve Murat Jane, “La Der Des Ders’in Uluslararası Sistemin Yapısına Etkileri”, *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 7, Sayı 14, Yaz 2014, s. 9-11.

bozulmuş, yerini din savaşları almıştır. Hristiyanlığın mezheplerinden olan Protestanlık ve Kalvinizm, kilisenin baskısından kurtulmak isteyen Alman prensler tarafından benimsenmiştir. Bu vaka, Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu için büyük ve önemli bir tehdit unsuru olmuştur. Çünkü Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu'na bağlı olan prensler zamanla bölünmelere gitmiştir. Bu prenslikler, Katolikler ile Protestanlar arasında paylaşılmıştır. Bu durum anlaşmazlıklara sebebiyet vermiştir. Öte yandan, Protestan prenslerin birleşerek kiliseye ve imparatora karşı mezhep hürriyetine kavuşmak için mücadele etmeye başlaması da savaşın önemli nedenlerinden biri olmuştur.²¹

Avrupa devletlerinden Fransa, İngiltere ve Hollanda'nın Protestan prensliklerine destek vermesi de savaşın daha da karmaşık bir hal almasına yol açmıştır. Avrupa devletleri tarafından desteklenen Protestan prenslikler, 1648 yılında savaşı kazanmışlardır. Savaşta mağlup olan Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu parçalanmaya doğru gitmiş ve ardından yıkılmıştır. Böylelikle Otuz Yıl Savaşları son bulmuş ve aynı yıl 1648'de Westphalia (Vestfalya) Barış Antlaşması imzalanmıştır. 1648 yılında imzalanan Vestfalya Barış Antlaşması ile birlikte, modern siyaset anlayışına dayalı bir devletler sistemi kurulmaya başlanmıştır. Böylelikle çıkar temelli ve güç odaklı bir uluslararası ilişkiler sistemi de ortaya çıkmıştır.²²

Şekil I: Vestfalya Barış Antlaşması'nın Temel İlkeleri

²¹ Kenan Has, "Teolojik Bazı Kavramlar ve Dinsel-Seküler Otorite Sorunu Üzerine: Luther-Calvin", *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl 7, Sayı XVII, Mart 2014, s. 254-260.

²² Daniel Philpot, "Westfalya, Authority and International Society", *Political Studies*, Cilt 47, Sayı 3, 1999, s. 580-585.

Şekil I: Westphalia (Vestfalya) Barış Antlaşması'nın Bazı Önemli Maddeleri (şekil yazar tarafından çizilmiştir)

Vestfalya Barış Antlaşması ile birlikte modern bir devlet sistemi ortaya çıkmaya başladı. Bu devlet sistemi Fransız İhtilali ile pekişmeye, ardından ulus-devlet anlayışı ile de neredeyse tüm Avrupa'da etkili olmaya başlamıştır. Avrupa dışında da etkisini gösteren Fransız İhtilali, böylelikle dünyanın birçok bölgesine sıçramış oldu. Bu durum ulus-devlet bilincine dayalı modern devletleri ortaya çıkarmaya yol açmıştır. Nitekim Vestfalya Barışı'ndan Fransız İhtilali'ne kadar geçen süre zarfında birçok bölgede önemli dönüşümler yaşanmıştır. Ayrıca ortak değerlere sahip olan insan toplulukları aynı ülkede yaşamaya öte yandan birlik-beraberlik aidiyeti içerisinde birbirlerine bağlılık duygularıyla da yaşadıkları ülkede ulus bilincini oluşturmaya başlamışlardır.²³

Ulus-devlet bilincinin pekişmesi ile birlikte, dünya coğrafyası, Avrupa merkezli bir sisteme dönüşmüştür. Başka bir ifadeyle dünya devletleri Avrupa merkezli bir sistemle bütünleşmeye başlamıştır. Bu durum birçok bölgede anlaşmazlıklara, ardından savaflara yol açmıştır. Çünkü Vestfalya Antlaşmasının ele aldığı temel ilkelerden biri, ulusçuluk ideolojisine dayanmaktaydı ve bu ilke ise farklı toplulukların anlaşmazlıklara girmesine sebebiyet vermiştir.²⁴ Vestfalya Antlaşması'nda her toplum uluslaşmalı ve her birey kendini bir ulusa özdeşleştirmelidir. Öte yandan her ulusun bir devleti olacağı gibi her devletin de bir ulusu olmalı ve her devlet aynı zamanda mutlak egemenliğe dayalı bir sınıra da sahip olmalıdır, anlayışı birçok bölgede çatışmalara yol açmıştır. Tüm bu gelişmeler 17. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlamış ancak 20. yüzyılda en önemli kırılma noktası olan I. Dünya Savaşı ile etkisini dünya coğrafyasında göstermiştir. Bu nedenle I. Dünya Savaşı, uluslararası ilişkiler açısından önem arz eden büyük bir dönem olmuştur. Çünkü Uluslararası İlişkiler disiplininin oluşumu bu savaştan sonra ortaya çıkmıştır.²⁵

3. I. DÜNYA SAVAŞI VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER DİSİPLİNİ

I. Dünya Savaşı, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde ortaya çıkmış önemli savaflardan biridir. Uluslararası alanda büyük tahriplere yol açmış ve dünya coğrafyasını olumsuz etkilemiştir. Bu nedenle savaşın uluslararası alandaki olumsuz etkileri geniş bir coğrafyada hissedilmiştir. Çünkü I. Dünya

²³ Robert Jackson, "Sovereignty in World Politics: a Glance at the Conceptual and Historical Landscape", *Political Studies*, Cilt 47, Sayı 3, 1999, s. 435-442.

²⁴ Leo Gross, "The Peace of Westfalya, 1648-1948", *American Journal of International Law*, Cilt 42, Sayı 1, January 1948, s. 19-23.

²⁵ Bacık, *a.g.e.*, s. 21-22.

Savaşı'nın başlangıcı olan 1914 yılı, Avrupa coğrafyası başta olmak üzere Amerika, Afrika, Orta Asya ve Uzak Doğu bölgeleri bir savaşın içinde olmuştur. Bu durum çok sayıda insanın ölmesine veya sakatlanmasına neden olmuştur. Bu Savaş, neredeyse tüm devletleri endişelendirmiştir. Hem bu endişenin giderilmesi hem de savaşın barışçıl bir yöntemle sonlanması için faaliyetlere girişilmiştir.²⁶

Savaşın sonlanmasında birçok engel söz konusuydu. Çünkü Savaş, uluslararası alanda güçlü devletlerin hâkimiyetinde geliyordu. Durum böyle olunca diğer zayıf devletlerin pek müdahale edemediği bir ortam oluşmuştu. Ancak Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Thomas Woodrow Wilson, savaşın son bulması ve barışın sağlanması amacıyla girişimlerde bulunmaya başladı.²⁷ Wilson'nun bu çabaları Milletler Cemiyeti'nin (MC) kurulmasına yol açtı. Fakat MC'nin kurulması istenen barış ortamını sağlayamadı. Çünkü devletlerin çıkarları uyuşmayınca MC örgütünün işlevsel faaliyetleri olumsuz etkilendi. Öte yandan II. Dünya Savaşı'nın başlaması bu örgütün yetersiz olduğunu da göstermiş oldu.²⁸

MC'nin kurulması, büyük devletlerin bir araya gelmesi ve barışı konuşması, savaşın nasıl önlenebileceği fikirlerinin ortaya atılması öte yandan I. Dünya Savaşı'nın son bulması (1918) ile birlikte üniversitelerde ilk uluslararası ilişkiler kürsülerinin kurulmaya başlaması gibi etkenler, büyük devletleri yenedünya düzeninin ve barışçıl ortamların oluşmasına yönelik önemli politikalar geliştirmelerine yol açmıştır.²⁹ Uluslararası ilişkiler kürsüleri akademik olarak ilk defa I. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkmış olsa da bu durum uluslararası ilişkilerin ilk kez bu dönemde ortaya çıktığı anlayışına yol açmamalıdır. Çünkü uluslararası ilişkiler ağı İlk Çağlar'dan beri var olmuştur. I. Dünya Savaşı sonrasında ise özerk bir akademik disiplin kimliği kazanmış ve bu tarihten itibaren kurulduğu ve geliştiği görülmüştür.³⁰

Bu gelişmeler yeni bir dünya düzeninin kurulması için gerekli adımların atılmasına yol açmıştır. Savaş esnasında meydana gelen çok sayıda insan kaybı, güvensizlik ortamı ve güçler dengesine olan güvenin sarsılması gibi durumlar, büyük devletler tarafından ortak bir güvenliğin sağlanabilmesi için bir an önce gerekli adımların atılması görüşü ortaya çıkmıştır. Ortak bir güvenliğin oluşabilmesi için ABD Başkanı Woodrow Wilson önemli bir

²⁶ Carl von Clausewitz, *Savaş Üzerine*, çev. Selma Koçak, İstanbul: Doruk Yayınları, 2011, s.42-47.

²⁷ Ozan, *a.g.e.*, s. 201-202.

²⁸ Burchill-Linklater, *a.g.e.*, s. 15-22.

²⁹ Richard Devetak, "An Introduction to International Relations: The Origins and Changing Agendas of a Discipline", (ed.) Richard Devetak v.d. *An Introduction to International Relations: Australian Perspectives*, New York: Cambridge University Press, 2007, s. 3-6.

³⁰ Murat Sarıca, *Birinci Dünya Savaşından Sonra Avrupa'da Barışı Kurma ve Sürdürme Çabaları (1919-*

1929), İstanbul: İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982, s. 15-20.

savunucu olmuştur. Wilson, bu ortak güvenlik algısının sadece Avrupa merkezli olmaması, tüm uluslararası sistemi içine alması gerektiği görüşünü de savunmuştur.³¹

Aslında Wilson, güvensizlik ortamı ile ilgili görüşlerini I. Dünya Savaşı sonlarında 22 Ocak 1917 tarihinde Amerika Senatosu'nda ifade etmişti. Wilson'nun vurguladığı görüşler güçler dengesi değildi. Güçler topluluğuna geçilmesi gerektiğini önemle vurgulamaya çalışıyordu. Amerika Senatosu'na hitaben: güçler dengesinin işlevini yitirdiği, güçler topluluğunun kurulması gerektiği öte yandan örgütlü bir rekabetin yerine de örgütlü bir barış ortamının oluşması gerektiğini savunuyordu.³² Wilson'nun bu konuşmaları, uluslararası ilişkiler disiplininin ortaya çıkmasında önemli bir faktör olan liberal yaklaşım Kantçı bir anlayışla, barışın ebedi bir düzeni sarabilmesinin de bir göstergesiydi.³³

Yeni bir dünya düzeninin kurulmasında önemli bir etken olan barışçıl ortam anlayışı, I. Dünya Savaşı sonrasında çok sayıda devlet tarafından olumlu karşılandı. Böylelikle iç politikada demokrasi ve serbest ticaret anlayışları hâkim olmaya başlarken, dış politikada da gizli diplomasi ve antlaşmalarla yürütülen düzenin yerine, şeffaflık anlayışına dayalı bir düzen gelmeye başladı.³⁴ Fakat barışçıl bir dünya düzenine yönelik faaliyetlerde bir güvenlik aksaması söz konusu oldu. MC'nin başarısız girişimleri, liberal demokrasilere vurulan faşizm ve komünizm darbeleri öte yandan barışçıl sistemin olumsuz etkilenmesi gibi durumlar idealist bir inancın sarsılmasına yol açmıştır. Bu gelişmelerin en önemli sebepleri arasında ise MC'den beklentilerin birbirinden farklı olması ve çıkar uyumsuzluğu oluşturmasıdır. Bir başka etken ise ideolojik çatışmaların ortaya çıkmasıdır. Bu nedenle ön görülen barış ortamı sağlanamamıştır.³⁵

Tüm bu durumlar uluslararası ilişkilerin kendine has bir ortam oluşturmasına sebebiyet vermiştir. Başka bir ifadeyle uluslararası ilişkilerin kendine özgü bir çalışma ortamı oluşmuştur. Bu çalışma ortamı genel olarak Wilson'un 1919 yılında Galler Üniversitesi'nde Uluslararası Siyaset Kürsüsünün kurulmasına öncülük etmesine dayandırılmaktadır ancak bunu

³¹ Zara Steiner, "Savaş, Barış ve Uluslararası Devletler Sistemi", (ed.) Jay Winter v.d., *I. Dünya Savaşı ve 20. Yüzyıl*, çev. Tansel Demirel, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012, s. 235-240.

³² Harold Josephson, *James T. Shotwell and the Rise of Internationalism in America*, Rutherford: Fairleigh Dickinson University Press, 1975, s. 60-70.

³³ Burchill, *a.g.e.*, 2012, s. 83-86.

³⁴ Terry Terriff v.d., *Security Studies Today*, Cambridge: Polity Press, 1999, s.11-15.

³⁵ Hedley Bull, *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, (3. Baskı), New York: Palgrave Press, 2002, s. 43-48.

izleyen Londra Ekonomi Okulu'nda ve Oxford Üniversitesi'nde³⁶ açılan kürsülerinin de takip ettiği görülmüştür. Böylelikle üniversiteler uluslararası siyasete/politikaya dair çalışma ve araştırmaları genişleterek bu alanı sistematik bir hale getirmiş ve günümüze kadar devam etmesini sağlamıştır.³⁷

İngiltere'de kurumsallaşmaya başlayan uluslararası ilişkiler kürsüsü, ardından diğer Avrupa devletlerinde de büyük bir ilgiye yol açtı. Aynı zamanda ABD'de de uluslararası ilişkiler çalışmalarına yoğunluk verilmeye başlandı. Fakat Uluslararası İlişkiler disiplini ilk olarak İngiltere'de gelişme imkânı buldu ve bu ülkeden diğer ülkelere yayılmaya başladı. Böylelikle Uluslararası İlişkiler birçok üniversitede bir bölüm olarak açıldı ve disiplin olarak da bağımsız bir kimliğe sahip oldu. II. Dünya Savaşı sonrasında, ABD'nin dünya politikasındaki etkileri, uluslararası ilişkiler kimliğinin daha da artmasına sebebiyet verdi. Bu durum özellikle ABD'de görüldü.³⁸

Uluslararası ilişkiler kürsülerinin artması beraberinde birçok yenilikleri de getirmiştir. Çok sayıda devletlerin bir araya gelerek kongre, sempozyum ve konferanslar düzenlemesi, bilimsel çalışmaların artmasına olanak sağlaması, uluslararası ilişkiler disiplinine yeni ve farklı çalışmalar yüklemiştir. Öte yandan uluslararası ilişkilere farklı kavramlar da kazandırılmaya çalışılmıştır.³⁹ Wilson'un savunduğu gerçek barışçıl bir ortam anlayışı disipline İdealizm kavramını kazandırdığı gibi, devletlerin barışçıl ortamı kendi ülkelerinin çıkarlarına yönelik bir politikayla sergilemesi bu alana Realizm kavramını da kazandırmıştır. Bu kavramlar teoriler adı altında şekillenmeye başlamış ve günümüze kadar birçok farklı teorilerle süre gelmiştir. Öte yandan uluslararası ilişkilere temel olarak teori ve yöntem gibi önemli kavramların da hâkim olduğu bir alan oluştuğu görülmüştür.⁴⁰

4. ULUSLARARASI İLİŞKİLER DİSİPLİNİNDE TEORİK TARTIŞMALARA YOL AÇAN TEMEL KAVRAMLAR: TEORİ VE YÖNTEM

Disiplinler arası bir bilim dalı olan uluslararası ilişkilerin önemi her geçen gün daha da artmaktadır. Öte yandan dünya coğrafyasında meydana

³⁶ Richard Devetak, "An Introduction to International Relations: The Origins and Changing Agendas of a Discipline", (ed.) Richard Devetak v.d., *An Introduction to International Relations: Australian Perspectives*, New York: Cambridge University Press, 2007, s. 3-5.

³⁷ Keene, *a.g.e.*, s. 191-192.

³⁸ Brian C. Schmidt, "On the History and Historiography of International Relations", (ed.) Walter Carlsnaes v.d., *Handbook of International Relations*, Londra: SAGE Publications, 2002, s. 5-10.

³⁹ David Long, "Who killed the International Studies Conference?", *Review of International Studies*, Cilt 32, Sayı 4, 2006, s. 605-615.

⁴⁰ Michael Riemens, "International Academic Cooperation on International Relations in the Interwar Period: The International Studies Conference", *Review of International Studies*, Cilt 37, Sayı 2, 2011, s. 910-920.

gelen tüm olayların uluslararası ilişkileri yakından ilgilendirdiği de görülmektedir. Bu nedenle uluslararası ilişkiler dünya gündeminin merkezinde yer alan siyasetin bir parçası olduğu söylenebilir. Çünkü dünya coğrafyasında ortaya çıkan olayların temelinde devletler yer almaktadır. Bu durum dünya devletlerinin bir uluslararası ilişkileri oluşturduğu ve küreselleşen dünyada neredeyse tüm dünya coğrafyasını hızlı bir şekilde etkilediği görülmüştür/görülmektedir.⁴¹

Küreselleşmenin artması ile birlikte devletlerin içinde var olan sorunlar, dışa yansıtılmakta ve tüm uluslararası toplumu ve halkları da doğal olarak etkilemektedir. Bu durum zaman zaman anlaşmazlıklara, ardından çatışmalara ve savaşlara sebebiyet vermektedir. Tüm bu etkenler uluslararası ilişkilerde devlet, egemenlik, diplomasi, uluslararası hukuk, güç ve çıkar temelli bir politik yöntem belirlemektedir. Günümüz uluslararası ilişkilerin ana kavramlarına ilişkin olarak yapılan değerlendirmeler çok sayıda düşünürlerin çalışma alanlarına yer verilmektedir. Tukidides, Machiavelli, Hobbes ve Kant bu duruma örnek gösterilebilir. Bu düşünürlerin çalışmaları bir disiplinin oluşmasında yetersiz kalsa da disiplinin doğuşu bakımından gerekli bir alt yapının oluşmasını sağlamıştır.⁴²

Fakat bir disiplinin oluşması için atılması gereken adımların olduğu da görülmüştür. Bu adımlar, çeşitli dallarda kendilerini göstermiş ve gelişme kat etmiştir. Üniversitelerde açılan bölümler, üniversite dışında oluşturulan düşünce kuruluşları, disipline dair kitap ve makalelerin yazılması, öte yandan dergilerin oluşturulması ve konferansların verilmesi gibi faaliyetler, disiplinin gelişmesini sağlamıştır. Disiplinin gelişmesi ile birlikte neyle ilgilenmesi, hangi konulara yoğunlaşması gerektiği de ortaya çıkmıştır. Başka bir ifadeyle, disiplini tartışmalara götüren en önemli kavramlar, Ontoloji, Epistemoloji, Metodoloji, Terminoloji ve Pedagoji olmuştur. Bu kavramlar ışığında yapılan tartışmalar yeni bir alanı oluşturmuş ve farklı görüşlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.⁴³

Ontoloji, *varlık bilimini* ifade etmektedir. Bu bilim, uluslararası ilişkiler neyle ilgilenir? Sorusunun yanıtını aramaya çalışmaktadır. Buradan hareketle iki ayrım söz konusudur. Bu iki ayrım da *devletle* ilgilenir. Birincisi, Uluslararası ilişkiler diğeri de Siyaset Bilimi'dir. Bu iki alanın *devlet* üzerine verdikleri cevaplar farklıdır. Uluslararası ilişkiler, devletin international (uluslararası) alanıyla ilgilenir. Bu alanda *anarşi* vardır. *Anarşiden* kasıt, devletlerin üzerinde onların davranışlarını belirleyen ya da yöneten bir üst

---

⁴¹ Andreas Osiander, "Sovereignty, International Relations and the Westfalyan Myth", *International Organization*, Cilt 55, Sayı 2, Bahar 2001, s. 249-254.

⁴² Özlük, *a.g.e.*, s. 74.

⁴³ Robert Gilpin, *War and Change in World Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 1981, s. 39-45.

gücün olmaması durumudur. Dışarda temel arayış *güç*tür. Çünkü uluslararası ilişkiler güç mücadelesi üzerine kurulmuştur, savını ortaya atmaktadır. Siyaset Bilimi ise, devletin iç alanıyla ilgilenir. Burada *hiyerarşi* vardır. Devleti kendinden önceki diğer yapılardan ayıran en önemli özellik onun hiyerarşik yapıya sahip olmasıdır. Yani devlet ile yurttaş arasında zorundalık ilişkisi vardır. Ayrıca bu alan devletin içinde adaleti öngörür. Kısacası bu sebeplerden dolayı, Uluslararası ilişkiler ile Siyaset Bilimi birbirlerinden farklılık arz etmektedir. Bu farklılıklar ise teorik tartışmalarda etkisini göstermiştir.⁴⁴

Epistemoloji, *bilgi bilimi* demektir. Burada bilimsellik aranmakta ve iki ana akım üzerinden açıklanmaktadır. Birincisi ampirizm (gözleme ve deneye dayalı), ikincisi de determinizm (kendi içinde anlamlı neden sonuç ilişkisi olmalı)'dir. Epistemoloji denildiğinde anlaşılması gereken en önemli nokta, Uluslararası İlişkiler teorileridir. Teoriler olmadan dünyayı anlamak ve yorumlamak mümkün görülmemektedir. Aynı zamanda epistemoloji, o ontolojik dünyayı nasıl algılanacağına dair açıklamalarda bulunan bilgiler demeti olarak da öngörülmektedir. Örneğin; Kitaplar birer ontolojik varlıklardır. Ancak kitapların içeriği epistemolojik bilgiler demetidir. Buradan hareketle kitap ontolojiyi, kitabın içeriği ise epistemolojiyi ortaya koymaktadır.⁴⁵

Metodoloji, bir çalışmada hangi yöntemlerin kullanılması gerektiği üzerine bilgiler vermektedir. Başka bir söylemle, *yöntem bilimi* demektir. Burada asıl amaç bilgiye ulaşmaktır. Bilgiye ulaşmada bazı yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntemler *niteliksel* (kalitatif) ve *niceliksel* (kantitatif) olarak ayrılabilir. Anketlere, sayısal verilere ve matematiksel analizlere ilişkin çalışmalarda *niceliksel yöntem* tercih edilmektedir. Tarihsel analiz ve sözel yorumlamalara ilişkin çalışmalarda ise *niteliksel yöntem* kullanılmaktadır. Bu ilke, Davranışsalcılık-Gelenekselcilik yaklaşımları arasında önemli bir tartışma konusu olmuştur.⁴⁶

Terminoloji, *kavram bilimi* demektir. Bir disiplinin sınırlarını şekillendiren, bu sınırları diğer disiplinlerin sınırlarından ayıran kavramsal argümanlar demeti olarak algılanmaktadır. Bu nedenle disiplinin kavramsal hazinesi çok önemlidir. Örneğin *power* kavramı, siyaset biliminde *iktidar* olarak Türkçeleşmiştir. Fakat uluslararası ilişkilerde bu kavram *güç* olarak Türkçeleşmiştir. Aynı durum *anarşi* kavramı için de söz konusu olmuştur. *Anarşi*, siyaset biliminde, hatta günlük dilde, karmaşa ve düzensizlik gibi anlamlar içerir. Uluslararası ilişkilerde ise *anarşi*, devletlerin üstünde, onların davranışlarını yönlendiren bir gücün olmadığını tanımlamak üzere

⁴⁴ Nil S. Şatana, "Uluslararası İlişkilerde Bilimsellik, Metodoloji ve Yöntem", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 12, Sayı 46, 2015, s. 12-17.

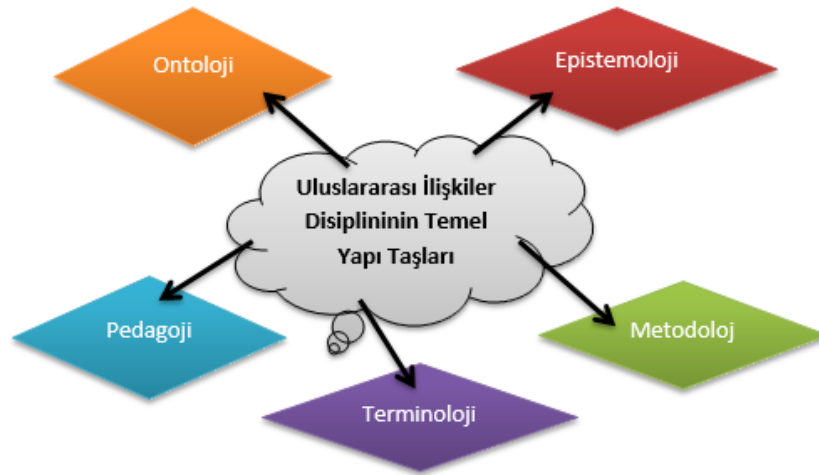
⁴⁵ Ersel Aydınli-Erol Kurubaş-Haluk Özdemir, *Yöntem Kuramı: Türk Uluslararası İlişkiler Disiplininde Vizyon Arayışları*, İstanbul: Küre Yayınları, 2015, s. 101-103.

⁴⁶ Aydınli, Kurubaş ve Özdemir, *a.g.e.*, s. 102-108.

kullanılmıştır. Kısacası siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler çalışanları, aynı kavramlara farklı anlamlar yüklemişlerdir. Terminolojiden kast edilen de budur. Aynı kavramlar üzerinde farklı görüşlerin olabileceğidir.⁴⁷

Pedagoji, *eğitim bilimi* demektir. Bir disiplinin varlığı için veya o disiplinin devamlılığı için, o disiplin içerisindeki bilginin aktarılması ve paylaşılması gerekmektedir. Bu da eğitim yoluyla yapılmaktadır. Yani buradaki amaca ulaşmak için tek araç eğitimidir. Bu eğitim her ülkede aynı olmayabilir. Örneğin, Türkiye'nin müfredatında Afrika Politikaları dersi yer alırken, Avustralya veya Uzak Doğu ülkelerinde bu ders yer almıyor olabilir. Ancak Uluslararası ilişkiler eğitiminde vazgeçilmeyecek üç temel alan dersi vardır. Bunlar; Uluslararası İlişkiler Teorileri, Siyasi Tarih ve Uluslararası Hukuktur. Bu dersler dünyanın her yerinde Uluslararası ilişkiler eğitiminin doğal bir parçası olarak görülmekte ve müşterek bir müfredat alanı olarak işlenmektedir.⁴⁸

Şekil II: Uluslararası İlişkiler Disiplininde Ana Kavramlar

Şekil II: Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalara Yön veren Ana İlkeler (şekil yazar tarafından çizilmiştir.)

Özetle Uluslararası İlişkiler disiplini, I. Dünya Savaşı sonrası dönemde gündeme gelmiş ve önemli tartışmalara sahne olmuştur. Disiplinin ilk yıllarında teorik tartışmalar, savaşın yıkıcı/olumsuz etkisini ortadan kaldırmak ve dünyayı daha iyi bir ortama kavuşturmak amacı gütmüştür. Fakat

⁴⁷ Sezgin Kaya, "Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar", Ankara: Ankara Üniversitesi, *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 63, Sayı 3, 2008, s. 86-91.

⁴⁸ Mustafa Aydın, "Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 51, No 1, 1996, s. 75-81.

uluslararası ilişkilerdeki teorik tartışmaların doğasına ve amacına yönelik yapılan eleştiriler birçok konuyu beraberinde getirmiştir. Bu konular paradigmlar, söylemler, gelenekler, düşünce ekolleri vb. gibi birçok konuyu kapsamıştır. Tüm bu konular teoriler olarak adlandırılmış ve teorilere yönelik görüşler dile getirilerek gelişme göstermiştir.⁴⁹

4.1. Teori/Kuram Kavramı

Uluslararası İlişkiler disiplini, teoriler/kuramlar bağlamında 20. yüzyılda şekillenmeye başlamıştır. Teoriler/kuramlar, uluslararası ilişkilerin kuramsal (teorik) perspektiften bir çalışma alanı olarak günümüze kadar devam etmiştir. Çünkü teoriler/kuramlar, analiz edilebilen uluslararası ilişkileri kavramsal bir açıdan yorumlayabilmeyi sağlamıştır. Amerikalı sosyal bilimci Ole Holsti⁵⁰ Uluslararası İlişkiler teorilerini, sadece teori olarak ortaya çıkan veya dikkat çeken olayların anlaşılmasında olanak sağlayan renkli bir güneş gözlüğü olduğunu vurgular. Başka bir ifadeyle teorilerin birçok düşünür tarafından farklılık arz ettiğini belirtmektedir. Örneğin, Realizmi savunup destekleyen bir kimse, liberalizmi savunan bir kimsenin çok önemli gördüğü bir olayı/vakayı tam aksine savunmayabilir. Kısacası biri X derken diğerrinin Y deme olasılığının olduğunu belirtmektedir.⁵¹

Bu anlatımlar doğrultusunda teorinin/kuramın, herhangi bir olayı, vakayı ya da görüngüyü açıklamak amacıyla oluşmuş bir sistemler ağı olduğu söylenebilir. Genel anlamda teori/kuram, bir düşüncenin genel, soyut ve rasyonel olarak ifade edilmesidir. Etimolojik olarak teori/kuram, kökeni itibariyle Antik Yunan'dan gelmektedir. Ancak günümüze kadar çok çeşitli evrelerden geçmiş olup birçok anlamda kullanılmaktadır. Bilimsel anlamda teori ya da kuram; bir olgunun sürekli bir şekilde/daimi olarak doğrulanmış gözlem ve deneylere başvurularak yapılan bir açıklama sistemidir.⁵² Doğruluğu deneysel testlerle/yöntemlerle belirlenip açıklanmaya çalışılan bir önerme olan hipotez ile karıştırılmamalıdır. Hipotezler deneysel yollarla açıklamalarda bulunurken, teoriler/kuramlar daha çok gerçekleri yorumlayarak ve gözlemleyerek açıklamalarda bulunur. Yani bir düşünme sistemidir. Düşünme sistemi olarak teoriyi James Dougherty ve Robert Pfaltzgraff şöyle tanımlar: *olguların veya gözlemlerin anlaşılabilir bir düzen*

⁴⁹ Scott Burchill vd. *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, (3. baskı), (çev.) Muhammed Ağcan-Ali Aslan, İstanbul: Küre Yayınları, 2014, s. 18-22.

⁵⁰ Ole R. Holsti, "Models of International Relations and Foreign Policy", *Diplomatic History*, Cilt 13, Sayı 1, Winter 1989, s. 21-29.

⁵¹ John M. Hobson, *The State and International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 2001, s. 20-27.

⁵² Paul R. Viotti and Mark V. Kauppi, *Uluslararası İlişkiler ve Dünya Siyaseti (5. baskı)*, (çev.) Ayşe Özbay Erozan, Ankara: Nobel Yayınevi, 2014, s. 26.

*çinde birbirleriyle bağlantılı olduklarını göstermeye yönelik oluşan sistematik düşünme zinciridir.*⁵³

Bu söylemler doğrultusunda teori; *gerçekleri yorumlayarak gözlemlenen olguların düzgünlüğünü ve tekrarlarını veya tekrarlanmalarını belirleyerek, gözlemlerimizi açıklamamıza veya tahmin yürütmemize yardımcı olan entelektüel bir kurgudur.*⁵⁴ Bu anlamda teori, dünyayı veya dünyanın bir parçasını daha anlaşılır daha açıklayıcı bir duruma getirme sistemi olarak da ifade edilebilir. Uluslararası İlişkiler ve dünya siyaseti teorileri bu amaç doğrultusunda hareket etmeye çalışmaktadır ve kesin bir tanım getirmeyi amaçlamaktadır. Kesin bir tanımın olması gereklidir ancak teori, daha çok yorumlayıcı bir ağa sahip olduğundan kesin bir tanıma ortaya atamamaktadır. Kısacası teori kesin bir tanımdan daha öte bir şeydir. Çünkü teorinin belirtilen tanımından da anlaşılacağı üzere, *entelektüel bir kurgudan* ibaret olduğu ve yorumlamalara dayandığı belirtilmektedir. Bu nedenle teori, birbiriyle bağlantılı ve toplu bir gözleme dayanan, görüş ya da açıklamalar öngören olgularda düzenlilikler veya tekrarlanmalar belirlememize yardımcı olan entelektüel bir kurgudan ibarettir.⁵⁵

4.2. Yöntem/Metot Kavramı

Entelektüel bir kurgudan ibaret olan teori, bilimsel olarak ele alındığında sıklıkla hipotez terimi ile karşılaştırılır. Hipotez, bilimin ilgi alanına giren bir konunun daha iyi anlaşılmasında önemli bir rol oynar. Öte yandan geçmişteki bilgilere ve gözlemlere de dayanarak ileri sürülen aynı zamanda test edilebilir bir tahmin ya da açıklama olarak da ifade edilebilir. Açıklanmaya çalışılan konu ise farklı değişkenleri ortaya çıkarabilir. Bu değişkenler bağımlı, bağımsız veya ara değişken olarak ortaya çıkabileceği gibi kantitatif (istatistik/nicel) ya da kalitatif (geleneksel/nitel) yöntemlerle de ortaya çıkabilmektedir.⁵⁶

Bağımlı ve bağımsız değişken kavramları bilimin standart terminolojisi içinde açıklanacak bir konuya açıklık getirme ya da sonuca varmış bir konunun etkisini açıklamaya yarayan birer etkendir. Buradaki açıklanacak bir konuya açıklık getirme görevi bağımlı değişkene ait iken, bir sonuç veya etkiyi açıklama görevi de bağımsız değişkene aittir. Bunların yanı sıra ara değişkenin olduğu da görülmektedir. Ara değişken ise; bağımlı ile bağımsız değişken arasına giren bir etkendir. Başka bir ifadeyle her iki değişken arasında bütünleşmeyi sağlayan bir faktördür. Öte yandan en önemli

⁵³ James Dougherty and Robert Pfaltzgraff, *Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey*, New York: Longman Press, 1997, s. 12.

⁵⁴ Viotti and Kauppi, *a.g.e.*, s. 27.

⁵⁵ Michael Nicholson, *Causes and Consequences in International Relations A Conceptual Study*, London and New York: Pinter Press, 1996, s. 17-25.

⁵⁶ Aydın, Kurubaş ve Özdemir, *a.g.e.*, s. 87-92.

yöntemler olan kantitatif ve kalitatif, bilim adamları tarafından hipotezlerin test edilmesini sağlayan teori oluşturma sürecinin temel taşı olarak görmeleri de önemli bir bakış açısıdır. Çünkü bu bakış açısı zamanla tartışmalara yol açmıştır.⁵⁷

Kantitatif metotlar (yöntemler), bir konunun sonucunu açıklamada istatistiki verileri ve ölçümleri kullanmaktadır. Kalitatif metotlar (yöntemler), bir konunun sonucunu açıklamada veri ve ölçümlerden uzaktır. Daha çok karşılaştırmalı vaka çalışmalarından, tarihsel yöntemlerden ve makul görülen argümanlardan yararlanmaya çalışmaktadır. Bu nedendir ki kantitatif (niceliksel) ve kalitatif (niteliksel) yöntemlere bakış açılarının farklılığı tartışmalara yol açmıştır.⁵⁸ Bu tartışmaların oluşmasında sübjektif bir durum söz konusudur. Birinin kabul ettiği veya ortaya attığı bir düşünceyi, başkalarının kabul etmediği ya da o düşünceye zıt olan bir düşünceyi savunduğu durumdur. Bu ise, hem tartışmalara hem de farklı görüşlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu durum Uluslararası İlişkiler teorilerinde sıklıkla karşılaşılmaktadır. Bu söylemlerden yola çıkarak yöntem için şu ifade söylenebilir. Yöntem; bilimsel bir amaç doğrultusunda belirlenen ve yakından takip edilen veya adım adım izlenen yol demektir. Başka bir ifadeyle, bilimsel çalışmalarda belli bir sonuca ulaşmak için amaçlanan planlar doğrultusunda yürütülen dizgesel yollardır. Bilimsel çalışma alanı olarak uluslararası ilişkilerin teorik tartışmalarında yöntem ilişkisinin de ağır bastığı görülmektedir.⁵⁹

5. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE TEMEL TEORİLER

Uluslararası İlişkiler disiplinine konu olan çok sayıda teori bulunmaktadır. Ancak bu teorilerden bazıları önemli tartışmalar ışığında gelişmiş ve dört büyük tartışma olarak yer almıştır. Bu dört büyük tartışmayı ise; 1) İdealizm-Realizm 2) Gelenekselcilik-Davranışsalcılık 3) Neorealizm-Neoliberalizm ve 4) Pozitivizm-Postpozitivizm teorileri oluşturmuştur. Temel olarak teoriler şöyle ifade edilebilir:⁶⁰

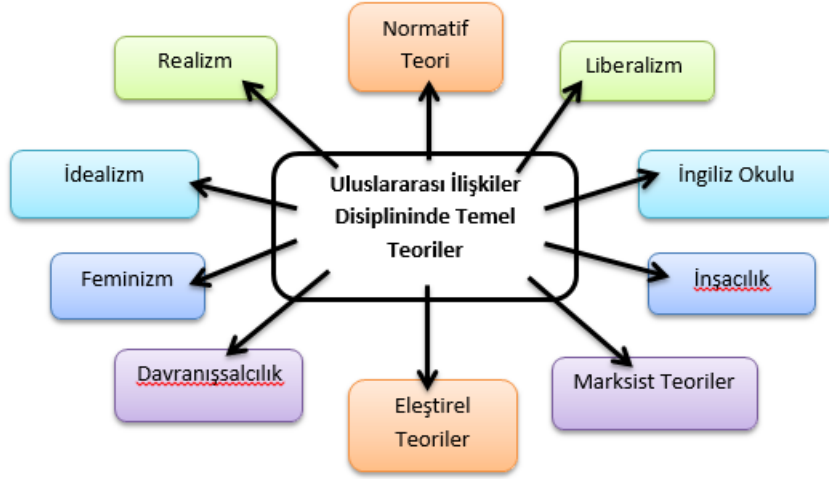
⁵⁷ Viotti and Kuppi, *a.g.e.*, s. 26-27.

⁵⁸ Gary King, Robert O. Keohane and Sidney Verba, *Designing Social Inquiry Scientific Inference in Qualitative Research*, Princeton: Princeton University Press, 1994, s. 14-21.

⁵⁹ Michael Nicholson, "Formal Methods in International Relations", (der.) Frank Paul Harvey and Michael Brecher, *Evaluating Methodology in International Studies*, Michigan: University of Michigan Press, 2002, s. 21-26.

⁶⁰ Özlük, *a.g.e.*, s. 79.

Şekil III: Uluslararası İlişkiler Disiplininde Tartışmalara Yön Veren Belli Başlı Teoriler

Şekil III: Uluslararası İlişkiler Teorileri (şekil yazar tarafından çizilmiştir.)

Uluslararası İlişkiler disiplinine egemen olan bu teoriler, zamanla birbirleriyle ihtilaf/anlaşmazlık içine düşmüşlerdir. Bu ihtilafların/anlaşmazlıkların giderek büyümesi Uluslararası İlişkiler disiplinde önemli teorik tartışmalara yol açmıştır.

6. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE TEORİK TARTIŞMALAR VE YÖNTEM

Özerk bir çalışma alanı olarak ortaya çıkan Uluslararası İlişkiler disiplini, önemli teorik tartışmalara sahne olmuştur. Geleneksel bir bakış açısından Uluslararası İlişkiler konusunun modern devletler sistemi olarak kabul edilmesi bile önemli tartışmalara yol açmıştır. Başka bir ifadeyle, uluslararası sistemin kurulduğu tarih olan 1648 Westphalia (Vestfalya) Antlaşması'nın gösterilmesi bile büyük tartışmalara sebebiyet vermiştir. 1648 tarihi kabul etmeyen yazarlardan biri Benno Teschke'dir. Teschke'ye göre Vestfalya dönemi, modernlik öncesi politik ve sosyal ilişkilerin egemen olduğu bu nedenle devletler sisteminin tam anlamıyla oluşmadığı bir sistemden ibarettir. Bu anlamda Teschke, modern uluslararası sistemin 1648 tarihi itibarıyla ortaya çıktığı varsayımını bir mitem öteye gidemez anlayışıyla savunmuştur.⁶¹

Uluslararası İlişkiler disiplininin giderek gelişme alanı bulması önemli tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu tartışmalar önemli olduğu

⁶¹ Benno Teschke, *The Myth of 1648*, Londra: Verso Press, 2003, s. 9-11.

kadar büyük bir etkiye de sebebiyet vermiştir. Bu nedenle ortaya çıkan bu tartışmalara ‘büyük tartışmalar’ adı verilmiştir.⁶² Büyük tartışmalar Uluslararası İlişkiler disiplininin gelişmesinde ve anlaşılmasında bir kolaylık sağlamaya çalışmıştır. Başka bir ifadeyle tartışmalar, Uİ disiplininin daha net anlaşılmasına katkı sağlamaya çalışmış ve farklı teoriler arasında çeşitli görüşlerin oluşmasına yol açmıştır. Bu teoriler ise dört büyük tartışmanın temelini oluşturmuştur. Bunların ilki İdealizm-Realizm tartışması, ikincisi Davranışsalcı-Gelenekselci tartışması, üçüncüsü Neorealizm-Neoliberalizm tartışması ve son olarak dördüncüsünü de Pozitivizm-Postpozitivizm tartışması oluşturmuştur.⁶³

6.1. İdealizm-Realizm Tartışmasında Yöntemin Etkisi (1919-1950)

Uluslararası İlişkiler disiplininin gelişmesine ve tartışılmasına yol açan ve I. Dünya Savaşı sonrasında özgün bir çalışma alanı oluşturan büyük tartışmalardan ilki, İdealizm-Realizm tartışması olmuştur. Disiplinde ilk tartışma olarak tarihi kayıtlara geçen İdealizm-Realizm tartışması, tartışmaların önünü açmış ve giderek farklı tartışmaların da ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.⁶⁴ İdealizm-Realizm tartışmasının, büyük tartışmalardan ilkinin oluşturmuş olması eskimiş bir tartışma olarak görülmemelidir. Çünkü günümüzde eskimiş bir tartışma olarak görünse de etkisinin devam ettiği görülmektedir. Bu nedenle ilk tartışma olsa da her zaman gündemdeki yerini korumuştur.⁶⁵

İdealizm-Realizm tartışması yirmi yıllık (1919-1939) bir dönemi kapsamaktadır.⁶⁶ Ancak 1950 yılına kadar devam ettiği de belirtilmektedir.⁶⁷ Nitekim tartışmanın etkileri günümüze kadar devam etmiş/etmektedir. İdealistlerin aydınlanma çağının mirası olarak pozitivizme, akla ve bilime olan çalışmaları ile alan bulması ve bu yönde ilerlemesi Realistlerin tepkilerine neden olmuştur. Realistler, İdealistlerin bilimsel bir anlayış sergilemediklerini aksine değer yüklü bir anlayışa sahip olduklarını öte yandan dünyanın olması

⁶² Gerard Holden, “Who Contestualizes the Contextualizers? Disciplinary History and the Discourse about IR Discourse”, *Review of International Studies*, Cilt 28, Sayı 2, 2002, s.255-258.

⁶³ Alexander Wendt, *Social Theory of International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999, s. 30-37.

⁶⁴ Davut Ateş, “Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm/Realizm Tartışması ve Disiplinin Özerkliği”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1, 2009, s. 11-15.

⁶⁵ Richard Devetak, “Critical Theory”, (der.) Scott Burchill ve diğerleri, *Theories of International Relations*, (2. Baskı), Basingstoke: Palgrave Press, 2001, s. 147-151.

⁶⁶ Faruk Yalvaç, “Uluslararası İlişkilerde Teori Kavramı ve Temel Teorik Tartışmalar”, (der.) Ramazan Gözen, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014, s. 44.

⁶⁷ Şaban Çalış ve Erdem Özlük, “Uluslararası İlişkiler Tarihinin Yapısökümü: İdealizm-Realizm Tartışması”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 17, Sayı 18, 2007, s. 225.

gerektiği gibi değil, olduğu gibi incelenmesi ve anlaşılması gerektiğini savunmuşlardır.⁶⁸

İdealizm, I. Dünya Savaşı sonrasında barışın nasıl sağlanması ve savaşların ne şekilde önlenmesi gerektiği bir çizgide ortaya çıkmıştır. Dünya coğrafyasını çok olumsuz yönde etkileyen Savaş'ın her devlet için felaket olduğu anlayışı egemen olmuştur. Bu nedenle Savaş'tan sonra böylesine bir felaketin bir daha yaşanmaması için dersler çıkarmaya yoğunluk verilmiştir. Bu yoğunlukta çıkarılan temel sonuçlar ise; yönetimlerdeki antidemokratik uygulamaların son bulması, anlaşmazlıkların yaşanmamasına yönelik faaliyetlerin olması, gizli bir şekilde yapılan diplomatik temasların yerine açık diplomasi uygulaması öte yandan uluslararası hukuk sisteminin daha da güçlenmesi gerekliliği gibi birçok ilkelerin hayata geçirilmesini öngören sonuçlar ortaya atılmıştır.⁶⁹

Uluslararası sistemin bu düzenlemeleri bir nevi akla ve bilime katkı sağlamaya yönelik olmuştur. Akılcı düzenlemeyi öngören bu ilkeler hem barışı sağlamayı hem de savaştan uzak bir ortam öngörmeye çalışmıştır. Böylelikle yeni bir uluslararası kurumsallaşma adımı atılmaya gayret gösterilmiştir. Bu gayretin başına ise Amerikan Siyaset Bilimi Birliği'nin eski başkanı ve Princeton Üniversitesi'nin eski rektörü aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı olan Woodrow Wilson gelmiştir.⁷⁰ Wilson, yeni bir uluslararası kurumsallaşmanın gerekliliğini dile getirmiş ayrıca Milletler Cemiyeti (MC)'nin kurulmasına da öncülük etmiştir. Tüm bu gayret ve ilkeler İdealizmin temelini oluşturmuştur. İdealizmin damgasıyla gelişme gösteren uluslararası kurumsallaşma, günümüzde de etkisini göstermektedir.⁷¹

Uluslararası kurumsallaşmanın getirdiği aşamalar, *misyöncü-normatif* ⁷² öte yandan ulus-devlet yapısını aşmayı ve uluslararası toplumu oluşturmayı hedefleyen çok sayıda çalışmalara olanak sağlamıştır. Başka bir ifadeyle bu dönemin çalışmaları açıklayıcı olmaktan öte betimleyici bir durum haline dönüştüğü görülmüştür. Betimleyici bir dönemden ibaret olan İdealizm görüşü ise Realistler tarafından önemli eleştirilerle karşılaşmıştır. Bu eleştirilerin başat unsuru ise 1930'larda uluslararası sistem içinde meydana gelen büyük sorunlar olduğu görülmektedir. Çünkü 1929'da yaşanan dünya ekonomik bunalımı 1930'larda önemli sorunlara sebebiyet vermiştir. İdealizmin

⁶⁸ Atilla Eralp, "Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması", (der.) İhsan D. Dağı, Atilla Eralp ve diğerleri, *Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*, 11. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009, s. 57-61.

⁶⁹ Edward Hallett Carr, *The Twenty Years Crisis, 1919-39*, (2. Basım), Londra: Macmillan Press, 1946, s. 13-15.

⁷⁰ Ruth Cranston, *The Story of Woodrow Wilson: Twenty-eighth President of the United States, Pioneer of World Democracy*, New York: Simon & Schuster Press, 1945, s. 19-27.

⁷¹ Yalvaç, *a.g.e.*, s. 60-63.

⁷² Eralp, *a.g.e.*, s. 68.

sorgulanmaya başlandı ve Realizmin ilk temellerinin atıldığı bu dönemde İngiliz tarihçi Edward Hallett Carr, önemli çalışmalarda bulunmuştur.⁷³

Carr'ın 1939 yılında yayınladığı *Yirmi Yıllık Bunalım: 1919-1939* başlıklı eseriyle İdealizmin sorgulanmasına yol açan önemli eserlerden biri olmuştur. Çünkü Carr, İdealizmi bir 'ütopyacılık dönemi' olarak görür. Bu nedenle İdealizmin en ciddi eleştirisinin yapıldığı ve Realizmin oluşmaya başladığı bir dönemi Carr'ın oluşturduğu söylenebilir.⁷⁴ Carr'a göre akılcı anlayışlar ve bilime yönelik çalışmalar, gelişme/olgunlaşma dönemlerinde 'olması gereken' faaliyetler yerine 'olana' eğilen faaliyetlerin hatta 'olanın' 'çözümlemesine' ağırlık verilmesi gibi faaliyetlerin gerekliliğini savunur.⁷⁵ Bu anlamda *Realizm, Carr'a göre Uluslararası İlişkileri emekleme döneminden olgunlaşmaya götürecek ve normatif yaklaşımlar yerine çözümlemeye ağırlık vermeyi sağlayacak bir bakış tarzıdır.*⁷⁶

Tüm bu gelişmeler doğrultusunda İdealizm-Realizm arasındaki farklar ya da tartışmalar Realizmin zaferiyle sonuçlandığı söylenemez. Çünkü Realizm, Liberalizmi ve İnşacılığı savunan düşünürler tarafından çok güçlü eleştirilere maruz kalmıştır. Bundan dolayı İdealizm-Realizm arasındaki tartışmalarda Realizmin üstünlük sağladığı söylenemez. Ayrıca Lucian M. Ashworth'un⁷⁷ ifade ettiği gibi İdealizm-Realizm tartışmasının egemen olduğu dönemde sadece bu tartışmaların olmadığı, çok sayıda tartışmaların var olduğu bir dönem hâkimdi. Bu nedenle farklı görüşlerin olduğu bir ortamda sadece bir görüşün kabul edilebileceği söz konusu değildir. Öte yandan ilk tartışmanın konusu olan İdealizm-Realizm çekişmesinin yanı sıra 1960'larda ortaya çıkan Uluslararası İlişkiler disiplindeki ikinci tartışmanın daha geniş bir alan oluşturduğu görülmüştür.⁷⁸

6.2. Davranışsalcılık/Gelenekselcilik Tartışmasında Yöntemin Etkisi (1950-1970)

İkinci büyük tartışma olarak bilinen Davranışsalcılık/Gelenekselcilik tartışmasının, Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkması, tartışmayı geniş bir alana yaymıştır. Başka bir ifadeyle bu tartışma uluslararası ilişkilerde büyük bir yankı uyandırmıştır. Davranışsalcılık tartışması psikolojik ve sosyolojik

⁷³ Carr, *a.g.e.*, s. 21-29.

⁷⁴ John H. Herz, *Political Realism and Political Idealism*, Chicago: Chicago University Press, 1951, s. 15-17.

⁷⁵ W.C. Olson and A.J.R. Groom, *International Relations Then and Now: Origins and Trends in Interpretation*, London: Harper Collins Academic, 1991, s. 90-94.

⁷⁶ Eralp, *a.g.e.*, s.70.

⁷⁷ Lucian M. Ashworth, "Did the Realist-Idealist Great Debate Really Happen? A Revisionist History of International Relations", *International Relations*, Cilt 16, Sayı 1, 2002, s. 35-39.

⁷⁸ John C. Garnett, *Commonsense and the Theory of International Politics*, Albany: State University of New York Press, 1984, s. 11-19.

olarak ele alınmış ve bilimsel bir yaklaşım olarak öne sürülmüştür. Ruhbilimci ABD’li yazar Burrhus Frederic Skinner bu yaklaşımı psikolojik olarak incelemiştir. Skinner’e⁷⁹ göre; hem zihni hem de bilinçaltını inceleyen psikoloji disiplini bilimsel yarıdan yoksundur. Bu anlamda psikoloji disiplininin bilimsel olarak gelişebilmesi için hem erkeklerin hem de kadınların eylemleri gözlemlenebilir olması gerektiğini ifade etmiştir. Öte yandan buldukları çevrenin incelemeye alınması ve araştırılması gerekliliğinin de altını çizmiştir.

Bu incelemeler, insanların önceki bakış açılarını/yorumlamalarını değiştirebileceği gibi öngörü ve denetim yöntemleriyle açıklayabilecekleri bir duruma gelecekleri bu ise insan davranışları ile çevresi arasındaki bilimsel bir ilişkinin meydana geleceği ve literatüre katkı sağlayacağı anlamına gelmektedir. Sosyolojik açıdan ele alınan Davranışsalcılık, ABD’li sosyolog George Casper Homans’a⁸⁰ göre; toplumsal ilişkilerdeki kurallara ilişkin bilimsel açıklamaların yapılabilmesinde etkili sosyoloji kuramı olan yapısal işlevselciliğin, araştırmacılar tarafından tutarlı bir şekilde uygulandığında bilimsel çalışmaların daha netlik kazanacağı gerektiğini savunmaktadır.

Davranışsalcıların bu görüşlerinde yatan temel amaç, normatif ya da yargılara dayalı tahminlerde bulunmak yerine, davranışların gözlemlenebilir olmasını, verilerin bu yönde oluşmasını böylelikle hipotezlerin gözlemlenmiş bir şekilde nicel veya nitel yöntemlerle ölçülerek test edilebilmesini sağlamak olmuştur.⁸¹ Böylece ortaya çıkan yanlış yargılar, bilimsel bir yöntemle elenmiş olacak ve Uluslararası İlişkiler daha bilimsel bir disiplin olarak varlığını devam ettirecektir. Davranışsalcıların sadece gözlemlenebilen olgular üzerinde yoğunlaşmaları ve bu yönde çalışma yapmaları Gelenekselcilerin tepki vermesine yol açmıştır. Bu tepkilerden biri de Alman asıllı ABD’li akademisyen Hans J. Morgenthau’dan gelmiştir. Morgenthau’ya⁸² göre; ulusal ve uluslararası siyasal anlamda dünya çok karmaşıktır. Bu nedenle kontrol edilmesi ve öngörülebilmesi açısından karmaşık bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu karmaşık durum içerisinde insan ise, niteliksel açıdan çok farklı olduğu doğadan ayrı olarak ele alınmalı ve değerlendirilmelidir. Morgenthau’nun bu savı, aynı zamanda Gelenekselci araştırmacıların görüşlerini ortaya attığı gibi Davranışsalcıların savunduğu doğa bilimlerinden de uzak durdukları görülmüştür.

Davranışsalcılar daha çok doğa bilimlerine yer verirken Gelenekselciler ise sosyo-tarihi olgulara yer vermiştir. Gelenekselciler,

⁷⁹ Burrhus Frederic Skinner, *The Behavior of Organisms*, New York: Appleton Press, 1938, s. 15-18.

⁸⁰ George Casper Homans, “Behavioralism and After”, (der.) A. Giddens and J. H. Turner, *Social Theory Today*, Cambridge: Polity Press, 1987, s. 4-7.

⁸¹ Erdem Özlük, “Gelenekselcilik-Davranışsalcılık Tartışmasını Bağlamında Anlamak”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 64, Sayı 3, 2009, s. 203.

⁸² Hans J. Morgenthau, *Truth and Power*, New York: Knopf Press, 1970, s. 192-194.

Davranışsalcılığın ele aldığı doğa bilimlerine uygun kuram tanımını da çok dışlayıcı karşılamaktadır. Davranışsalci araştırmacılara göre kuram, *olguların nedenlerine ilişkin açıklamalar bütünü olduğundan*,⁸³ bu görüş Gelenekselcilere göre tümdengelimci (genelden özele doğru bir yaklaşım) bir yöntemdir. Nitekim kuramlar, en az sayıdaki yasa ile çok sayıdaki olguları açıklayabildiklerinden bu durum Davranışsalcılar tarafından doğru kabul edilmektedir. Ancak kuramlar, gözlemlenen durumlardan yola çıkılarak bir tanım haline getiriliyorsa burada bir ‘tarihsel çözümlenmeye yer vermeme’ öte yandan tarihi çözümlenmeleri dışlama algısı ortaya çıkmaktadır. Bu dışlama ise Davranışsalcılar ile Gelenekselciler arasındaki en önemli tartışmayı ve anlaşmazlığı oluşturmaktadır.⁸⁴

Gelenekselcilere göre, Uluslararası İlişkiler bilimi tümdengelimden/genellemelerden çok özelden başlamalıdır. Böylece özgünlüklerin ve biricik durumların ortaya çıktığı görülecektir. Amaçları özgünlükleri ortaya çıkarmak olan Gelenekselciler, bu amacın gerçekleşmesinde ise tarihi ve diplomatik olayların ele alınıp incelenmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Çünkü tarihsel ve diplomatik çözümlenmeler, devletlerin küresel ilişkilerdeki siyasal tutumlarına ilişkin yapılan genel savların/görüşlerin ne derecede geçerlilik kazandığının anlaşılmasında büyük bir önem taşımaktadır.⁸⁵

Genellemelere ve istatistiklere (nicel) dayalı bir yöntem benimseyen Davranışsalcılığın herhangi bir olaya bakış açıları da Gelenekselcilere göre farklılıklar göstermiştir. Bu farklılıklar herhangi bir savaşın değerlendirmesinde kendisini göstermektedir.⁸⁶ Davranışsalcılar savaşı ortaya çıkaran etmenleri/faktörleri araştırıp irdelerken, küresel ilişkilerde güç mücadelesinin savaşa sebebiyet verdiği hipotezinden yola çıkmaya çalışırlar. Eğer ki böyle bir hipotezden yola çıkmışlarsa, hipotezin doğruluğu için her devletin sahip olduğu silah ve nükleer başlık sayının ölçülmesi gerektiği sonucuna varmış olmaları gerekmektedir. Gelenekselciler ise uluslararası hukuk, savaşı nasıl ve ne şekilde engelleyebilir sorusu ile bir yol izlediğinden Davranışsalcılara göre farklı bir yöntem izlemiş demektir.⁸⁷ Böylelikle Gelenekselcilerin hem normatif hem de yargısal olarak bir yol izledikleri

⁸³ Oktay F. Tanrısever, “Yöntem Sorunu: Gelenekselcilik-Davranışsalcılık Tartışması”, (der.) İhsan D. Dağı, Atilla Eralp ve diğerleri, *Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*, 11. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009, s. 107.

⁸⁴ James L. Richardson, “The Academic Study of International Relations”, (der.) J. Miller and R. Vincent, *Order and Violence*, Oxford: Calderon Press, 1990, s. 160-163.

⁸⁵ Richard Little, “International Relations and the Methodological Turn”, *Political Studies Quarterly*, Cilt 39, Sayı 4, 1991, s. 467-468.

⁸⁶ Robert Jackson and George Sorenson, *Introduction to International Relations*, (5. edition) New York: Oxford University Press, 2013, s. 9-13.

⁸⁷ Karl Deutsch, “The Place of Behavioral Sciences in Graduate Training in International Relations”, *Behavioral Science*, Cilt 3, No 1, 1958, s. 279-283.

söylenebilir. Başka bir ifadeyle Gelenekselciler, normatif ve yargısal çalışmalar yapmaya devam etmişlerdir. Öte yandan birçok Gelenekselci araştırmacılar, Uluslararası İlişkiler disiplininin hiçbir zaman tamamıyla bilimsel olamayacağını da iddia etmişlerdir. Bunu da insanların incelenmeye alındığı bir disiplinde daima bir öznellik bulunduğunu ve bunun bilimsel bir çalışmaya engel olduğunu ileri sürmüşlerdir.⁸⁸

Bu gelişmeler doğrultusunda sosyolog Richard Little hem Davranışsalcıların hem de Gelenekselcilerin benimsedikleri görüşler, daha çok pozitivist bir bilim anlayışını ortaya koyduğunu bu nedenle ortak yanlarının ağır bastığını ifade etmektedir. Little bu savını ise, her iki yaklaşımın, olguların varlığını, uluslararası ilişkilerin veya küresel ilişkilerin temsil edilmesinde nesnel bir tutum sergilemelerinin eğilimleri yönünde olduklarını bu durum ise pozitivist bir anlayıştan kaynaklandığına dayandırmaktadır.⁸⁹ Bundan dolayı hem davranışsalcılar hem de gelenekselciler pozitivist olarak ele aldıkları ya da kavradıkları aynı fikir içerisinde bir yol izlemişlerdir. Bu durum ortak yanlarını ortaya çıkarmaktadır. Nitekim bu ortak fikirler olmuş olsa da davranışsalcıların daha çok nicel (kantitatif) bir yönteme kaydıkları, gelenekselcilerin de nitel (kalitatif) bir yönteme doğru yol aldıkları görülmüştür. Bu durum her iki yaklaşım arasında yöntem sorununa sebebiyet vermiş ve böylelikle tartışmalar ortaya çıkmıştır.⁹⁰ Bu tartışmalar sonucunda ise Little'in belirttiği gibi her iki yaklaşımın temelinde uluslararası ilişkilerin temsili söz konusu olduğundan birbirleriyle bağlantılı ve ortak yanlarının olması tartışmaların yumuşamasına da sebebiyet vermiştir. 1950-1970 yılları arasında gelişen bu tartışmaların yanı sıra 1960'ta başlayan bir başka tartışma da gündeme gelmiştir. 1960 yılında başlayan Neo-realizm, Neo-liberalizm ve Neo-Marksizm tartışması 1980 yılına kadar devam etmiş ve üçüncü büyük tartışma olarak da UI disiplininde yerini almıştır.⁹¹

6.3. Neo-realizm/Neo-liberalizm ve Neo-Marksizm Tartışmasında Yöntemin Etkisi (1960-1980)

Realizm, İdealizmin savunduğu fikirlere karşılık ortaya çıkmış ve İdealizmi ütöpik düşüncelere sahip olmakla suçlamıştır. Realizm, bir uluslararası ilişkiler teorisi olarak ortaya çıktıktan sonra, giderek farklı alt dallara ayrılmıştır. Klasik realizm ve Neo-realizm gibi. Klasik realizmi savunan düşünürlerden öne çıkan Carr ve Morgenthau'dur.⁹² Morgenthau'nun yazmış olduğu *Uluslararası Politika* adlı kitap, Realizmin altı temel ilkesine

⁸⁸ Richardson, *a.g.e.*, s. 163-165.

⁸⁹ Little, *a.g.e.* s. 467-469.

⁹⁰ Peter J. Katzenstein ve diğerleri, "The Role of Theory in Comparative Politics: A Symposium", *World Politics*, Cilt 48, No 1, 1995, s. 35-47.

⁹¹ Little, *a.g.e.*, s. 470-473.

⁹² Ali Balcı ve Tuncay Kardaş, "Realizm", (ed.) Şaban Kardaş-Ali Balcı, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, İstanbul: Küre Yayınları, 2014, s. 89.

değınilmiştir. Bu ilkelerden birincisi, toplum gibi siyasetin kökeni de insan doğasında var olan objektif yasalarla yönetilir. Bu nedenle devlet adamları da benzer bir şekilde rasyonel tercihlerde bulunabilir. İkincisi, siyasetin hareket odağını ulusal güç oluşturur. Üçüncüsü, devlet merkezli bir çıkar söz konusudur ve bu çıkar değışkendir. Dördüncüsü, devletlerin dış politika faaliyetleri ahlaki değerlere göre değerlendirilemez. Beşincisi, herhangi bir devletin ahlaki seçimi uluslararası ilişkileri yöneten değerlerle bir tutulamaz. Altıncısı ise, siyaset hem ekonomi hem de hukuk alanları gibi otonom olmalıdır.⁹³

Bu ilkeler doğrultusunda Neo-realizm ise daha özele inerek üç temel ilkeyi ele almaktadır. Bunlar; *Anarşi, güvenlik ve güç* ilkeleridir. Neo-realizm, Klasik realizmden farklı olarak, devletlerin tek başlarına girdikleri bir rasyonel karar verme süreciyle hareket etmediklerini öte yandan hem uluslararası siyasetin hem de güvenlik arayışlarının devletlerin sistem içinde işgal ettiği pozisyonlar tarafından üretildiğini ileri sürmektedir.⁹⁴ Nitekim sisteme, devletlerin sahip olduğu askeri güçle ele geçirileceğı yani önemli pozisyonlar elde edileceğı anlayışı öngörülmektedir. Ayrıca Neo-realistlere göre insan doğasının uluslararası siyasete ilişkin olan açıklamalarının yetersiz kaldığı yani temel bir kaynak olmaktan çıktığı ve yerini anarşiye⁹⁵ bıraktığı görüşü hâkim olmuştur. Bu görüş, önemli isimlerden biri olan Neo-realist Amerikalı siyasetçi Kenneth Waltz tarafından Morgenthau'nun savunduğı özellikle de kavramsallaştırılması ve ölçülmesi gerektiğı insan doğası fikrine karşılık bir tartışma alanı oluşturmuştur. Waltz, Morgenthau'nun temel bir açıklama zemini olarak sunduğı insan doğasının deneysel olarak test edilemeyeceğini ifade etmiştir. Nitekim test edilmesinin yerine gözlemlenebilir ilkeleri de analize dâhil etmek gerektiğini savunmuştur.⁹⁶

Bunların yanı sıra Amerikalı sosyal bilimci Morton Kaplan ve Amerikalı sosyal bilimci David Singer gibi düşünürler, Davranışsalcılık temelli ilkeler doğrultusunda Klasik realizmi yöntem tartışmasının içine çekmeyi başarmışlardır. Klasik realizmin kullandığı yöntemlerin bilimsel olmadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca devlet yöneticilerinin muhakeme gücüne dayanarak kararlar vermelerini ve değerlendirmelerde bulunmalarını bilimsel bir durum olmadığını savunmuşlardır. Bu savunmayla birlikte klasik

⁹³ Hans Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Peace and Power*, New York: McGraw-Hill Press, 1993, s. 3-16.

⁹⁴ Joseph Grieco, "Anarchy and Limits of Cooperation. A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism", *International Organization*, Cilt 42, Sayı 3, 1988, s. 498-500.

⁹⁵ Erdem Özlük, *Uluslararası İlişkilerde Devlet: Tanım, Teori ve Devlet İstisnacılığı*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2014, s.130-135.

⁹⁶ Kenneth N. Waltz, *Man the State and War: A Theoretical Analysis*, New York: Columbia University Press, 1959, s. 165-167.

realistlerin yöntem üzerine tartışmalara girmeye başladıkları görülmüştür.⁹⁷ Bu tartışmalar giderek büyümüş Neo-realizm ve Neo-liberalizm tartışmalarına da konu olmuştur. Öte yandan bu tartışmaları eleştiren Neo-Marksizm'e de konu olduğu görülmüştür. Neo-realizm, Neo-liberalizm ve Neo-Marksizm kuramcıları sosyal dünyayı *anlamak ile açıklamak* ⁹⁸ üzerine ontolojik bir tartışma içerisine de girmişlerdir. Neo-Marksistlerin sosyal dünyayı anlama ve açıklama görüşü diğer kuramlardan farklı olmuştur. Bu nedenle Neo-Marksistler bilime ve özellikle de sosyal bilimlere inansalar da, Neo-realizm ve Neo-liberalizm gibi önemli kuramları/teorileri ve bunların ortaya çıkış süreçlerini onaylamamışlardır.⁹⁹

Bu durum Amerikalı sosyolog Charles Wright Mills'in 1959 yılında yazdığı *The Sociological Imagination* adlı kitabında ele alınmıştır. Mills, kitabında sosyal bilimlerin çok soyut bir ampirisizmden oluştuğunu öte yandan büyük bir kuramdan ibaret kaldığını ayrıca tarihsel gerçekliklerden de yoksun olduğunu iddia etmiştir.¹⁰⁰ Görüldüğü gibi bu tartışmaların odağını sosyal bilimler oluşturmuştur. Ayrıca sosyal bilimlerdeki nicel (kantitatif) ve nitel (kalitatif) yöntemler tartışmaya farklı bir boyut kazandırmıştır. Olay incelemesi gibi kalitatif yöntemler kullanan sosyal bilimciler, Neo-Marksistlerin bu tartışmalarını/eleştirilerini sadece bir polemik oluşturma gayreti olarak görmüşlerdir.¹⁰¹ Aslında Neo-liberaller, Neo-realistlerin devleti temel bir aktör olarak görmelerini ve anarşiyi de sistemin önemli bir parçası olarak tanımlamalarını benimsemiş olsalar da, devletlerin kendi aralarında bir işbirliğine gidebileceklerini de savunmuşlardır. Neo-liberalizmin en önemli kuramcılarında biri Amerikalı Robert Owen Keohane'dir. Keohane, devletlerarası işbirliğinin yapılabileceğini savunmaktadır. *After Hegemony* adlı kitabında bu durumu şöyle ifade etmektedir: Hegemon olarak tanımlanabilecek bir devletin, göreceli veya zamanla güç kaybetmesi olanaklıdır. Ancak güç kaybetse bile diğer devletlerle olan ilişkilerini/işbirliğini devam etmesi mümkündür. Bu nedenle devletlerin birbirleriyle işbirliği içerisinde olması ve istikrarı koruyabilmesi olanaklıdır.¹⁰² Bu durum Neo-realizm ve Neo-liberalizm arasındaki anlaşmazlığı ortaya çıkarmaktadır.

⁹⁷ Stefano Guzzini, *Realism in International Relations and International Political Economy*, New York: Routledge, 1998, s. 61-66.

⁹⁸ Şatana, *a.g.e.*, s. 17.

⁹⁹ Lewis S. Feuer, "A Neo-Marxist Conception of Social Science", *Ethics*, Cilt 70, No 3, 1960, s. 239-243.

¹⁰⁰ Charles Wright Mills, *The Sociological Imagination*, New York: Oxford University Press, 1959, s. 20-25.

¹⁰¹ Feuer, *a.g.e.*, s. 241-245.

¹⁰² Robert Owen Keohane, *After Hegemony Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton: Princeton University Press, 1984, s. 17-21.

Özetle, Neo-realizm ile Neo-liberalizm arasındaki anlaşmazlıklar veya farklılıklar Amerikalı sosyal bilimci David Allen Baldwin'e göre altı temel ilkede toplanmaktadır. İlki, uluslararası anarşinin doğası üzerine benimsenen farklı yaklaşımlardır. İkincisi, uluslararası işbirliğine dayalı yaklaşımlar. Üçüncüsü, Neo-realistler¹⁰³ nispi kazanç ilkesini benimserken Neo-liberaller mutlak kazanç ilkesini benimsemiştir. Dördüncüsü, Neo-realistler ulusal güvenliği ön planda tutarken Neo-liberaller ise ekonomik politik anlayışını ön planda tutmaktadır. Beşincisi, Neo-realistler kapasiteye vurgu yaparken Neo-liberaller niyet ve beklentilere vurgu yapmaktadır. Altı ve sonuncusu ise her iki teorinin uluslararası anarşinin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlar üzerindeki tartışmalarıdır. Tüm bu farklılıklar sosyal bilimlerde önemli tartışmalara yol açmış ve etkileri günümüze kadar devam etmiş/etmektedir.¹⁰⁴ Aslında bu tartışmaların asıl etkili olduğu dönem 1960 ile 1980 yılları arasındadır. 1980 yılından itibaren günümüze kadar devam eden en önemli etki ise Pozitivizm/Post-Pozitivizm kuramları olmuştur.

6.4. Pozitivizm/Post-Pozitivizm Tartışmasında Yöntemin Etkisi (1980-.....)

Pozitivizm, Fransız sosyolog Auguste Comte'un 19. yüzyılda ortaya attığı bir düşüncedir.¹⁰⁵ Bu düşünce 20. yüzyılda önemli bir gelişmeye sahne olmuştur. Çünkü Pozitivizm, bilimsel araştırmalarda sübjektif bir yaklaşımdan uzaklaşmış ve bunun yerine gözlemlenebilir, ölçülebilir gerçekler üzerine bilimsel çalışmaların yapılması gerektiğini savunmuştur. Bu epistemolojik anlayış bilimi, duyuşal bilgilerle çevrelenmiştir. Başka bir ifadeyle bilim, sübjektif ve öznel yollardan ele alındığı zaman bilimin bilim olmaktan çıkacağını savunmaktadır. Bu anlayış ilkelerini reddeden ve 20. yüzyıla damgasını vuran Post-pozitivizm anlayış hâkim olmuştur. Bu anlayış Pozitivizmin benimsemiş olduğu gözlemlenebilir ve ölçülebilir gerçekleri tamamen reddeder. Çünkü gözlemlerin her zaman doğru olamayabileceğini ve hataya açık olduklarını savunurlar.¹⁰⁶

Bu tartışma, Uluslararası İlişkiler disiplininde dördüncü büyük tartışma olarak kayıtlara geçmiştir. Bu tartışmayı epistemoloji ve ontoloji oluşturur. Yani bu tartışmanın temelinde epistemoloji ve ontoloji anlaşmazlığı yatar. Nihayetinde diğer tartışmalar gibi kapsamlı ve geniş bir yankı uyandırmış ve böylelikle dördüncü tartışma olarak adlandırılmıştır. Post-pozitivizm, 20. yüzyılda Pozitivizme yönelik ciddi eleştirilerde

¹⁰³ David Allen Baldwin, *Power and International Relations: A Conceptual Approach*, Princeton: Princeton University Press, 2016, s. 130-135.

¹⁰⁴ Baldwin, *a.g.e.*, s. 155-164.

¹⁰⁵ Auguste Comte, *A General View of Positivism*, London. Routledge Press, 1907, s. 2-6.

¹⁰⁶ Mills, *a.g.e.*, s. 29-33.

bulunmuştur.¹⁰⁷ Nitekim 1960'lı yıllardan itibaren bu tartışmanın belirginleşmesi ile birlikte kuramsal bir düşünce akımı haline gelmiştir. Böylelikle Post-pozitivizm, Pozitivizmin benimsediği ilkeleri reddederek Uluslararası İlişkilerde yerini alabilmiştir. Post-pozitivistlerin en önemli çıkış noktaları ise, Pozitivist yazıların büyük bir kısmının Amerika Birleşik Devletleri'nden (ABD) çıkmış olmasıdır. Bu çıkış iki kuram arasında önemli bir yöntem sorununu oluşturmuştur.¹⁰⁸

Post-pozitivistler, Pozitivistlerin ABD yaklaşımını bir çalışma benimsemelerinin yöntem açısından iyi olmadığını ayrıca dünyanın her bölgesine hitap edemediklerini ve bu durumun ABD bakışıyla yani tek bir bakış açısını oluşturduklarını savunmuş ve eleştirmişlerdir. Pozitivistlerin böyle bir yaklaşım içerisinde olmaları, Post-pozitivistlere göre; kendi epistemolojilerini (bilgi kuramlarını) ontoloji (temel sorunu varlık olan felsefi disiplin) yerine koyarak asosyal, tek görüşlü ve dar kapsamlı bir uluslararası fikre yol açtıklarını ifade etmektedirler.¹⁰⁹ Öte yandan Post-pozitivist düşünürler, bir başka konuyu da eleştirmektedirler. Bu konu, Pozitivist düşünürlerin sadece ABD bakışıyla hareket etmelerini aynı zamanda ABD kadar veya Batı Avrupa devletleri kadar gelişmiş olmayan ülkeleri arka plana attıklarını ve onları sömürmeye çalıştıklarını da eleştirmektedirler. Bu durum ise sosyal araştırmanın hem amacını hem de niteliğini değiştirmiştir.¹¹⁰

Robert Cox'a¹¹¹ göre, kuramlar her zaman bir amaç içindir. Bu nedenle Pozitivistler, olguları anlamak yerine açıklamaya çalışmışlardır. Yani var olan dünya düzenini değiştirmek yerine, dünyadaki sorunları en aza indirmeye ve kısa yoldan çözmeye uğraşmışlardır. Bu durum Post-pozitivist düşünürler tarafından eleştirilmiştir. Çünkü büyük ülkelerin çıkarlarına yönelik olduğundan Pozitivist düşünürler, yöntemi bu ideolojik durumu korumaya ve doğa bilimlerini kopyalamaya hatta nicelikselleştirilemeyecek (kantitatifleştirilemeyecek) değişkenleri sayılarla açıklamaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.¹¹² Aslında diğer teoriler arasındaki tartışmaların odağında da Pozitivizm kuramı yatmaktadır. 1980'lerde başlayan Realizm, Plüralizm ve Globalizm gibi paradigma tartışmalarının arka planında Pozitivizmin temel ilkeleri söz konusuydu. Öte yandan Neo-realizm ve Neo-liberalizm arasındaki

¹⁰⁷ Jeffrey T. Checkel, "The Constructive Turn in International Relations Theory", *World Politics*, Cilt 50, No 1, 1998, s. 330-335.

¹⁰⁸ Pınar Bilgin, "Critical Theory", (der.) Paul Williams, *Security Studies: An Introduction*, London: Routledge Press, 2008, s. 95-98.

¹⁰⁹ Bilgehan Emeklier, "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Epistemolojik Paradigma Tartışmaları: Post-pozitivist Kuramlar", *Bilge Strateji*, Cilt 3, No 4, 2011, s. 144-150.

¹¹⁰ Haikki Patomaki and Colin Wight, "After Postpositivism? The Promises of Critical Realism", *International Studies Quarterly*, Cilt 44, No 2, 2000, s. 217-225.

¹¹¹ Robert Cox, "Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory", *Millenium Journal of International Studies*, Cilt 10, No 2, 1981, s. 130-137.

¹¹² Şatana, a.g.e., s. 22.

tartışmaların belirginleşmesinde de Pozitivizmin varsayımları temel alınmıştır. Bu bağlamda teorilerin sadece var olanı açıklamadığı bu nedenle kendi aralarında tartışarak geleceğe ilişkin öngörülerde buldukları söylenebilir.¹¹³

Özetle, Steve Smith'e ¹¹⁴ göre Pozitivist teorinin dört temel ilkesi vardır. İlki, bilimin tekliği ilkesidir. İkincisi, etik ve moralitenin olgulardan ayrılması gerekliliğidir. Üçüncüsü, sosyal dünyada ancak doğal yasaların nesnel olarak gözlenebileceği varsayımdır. Dördüncüsü ise, gözlemlenebilir çalışmalarla ve gerçek Pozitivist araştırmalarla bu yasa ve olguların doğrulanamayabilir olduğu ilkesidir. Sonuç itibarıyla Pozitivistler, devletlerarasındaki ilişkileri, doğa bilimlerindeki gelişmelere benzetmektedir. Başka bir ifadeyle belli yasalar ve düzenlilikler kapsamında yinelenen etkileşimler olarak görmektedirler. Bu nedenle sadece gözlemlenebilir olgulara indirgenen araştırmalar vasıtasıyla ele alındığı için Pozitivist epistemoloji, Uluslararası İlişkiler disiplindeki çalışmaları sınırlandırmaktadır.¹¹⁵ Bu gelişmeler ise Post-pozitivist düşünürlerce eleştirilmiş ve tartışma konusu olmuştur. Post-pozitivistler tarafından Pozitivist düşünürlere yönelik yapılan eleştirilerin başında, toplum bilimlerde teorilerin/kuramların değerden arındırılmış ve nesnel olması gerektiği varsayımı gelir. Bundan hareketle Post-pozitivist düşünürlerce, Pozitivist düşünürlerin ihmal ettiği bu varsayımları analize dâhil ederek çalışmaların yapılması gerektiğini, böylelikle söz konusu eksikliğin tamamlanacağı görüşü hâkim olmuştur.¹¹⁶

7. SONUÇ

Uluslararası İlişkiler kürsüsü, I. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra kurulmaya başlamış ve dünya siyasetinde etkisini hissettirmiştir. Akademik olarak kapsamlı çalışmalar ise, II. Dünya Savaşı sonrası döneme tekabül etmektedir. Bu çalışmalarla birlikte, tartışmalar ortaya çıkmış ve farklı görüşler ışığında bu tartışmalar günümüze kadar devam etmiştir. Başlangıçta özerk bir disiplin olarak kabul edilmesine rağmen Uluslararası İlişkiler, her zaman benzeri çalışma alanlarından bir şekilde etkilenmiştir. Öte yandan farklı

¹¹³ Mark Neufeld, *The Restructuring of International Relations Theory*, Cambridge: Cambridge University Press, 1995, s. 22-27.

¹¹⁴ Steve Smith, "Pozitivizm and Beyond", (ed.) Steve Smith, Ken Booth and Marysia Zalevski, *International Theory: Pozitivizm and Beyond*, Cambridge: Cambridge University Press, 1996, s. 17-22.

¹¹⁵ David A. Lake, "Why 'Ism' Are Evil: Theory, Epistemology and Academic Sects as Impediments to Understanding and Progress", *International Studies Quarterly*, Cilt 55, No 2, 2011, s. 471-478.

¹¹⁶ John Warrall, Gregory Currie and Imre Lakatos, *The Methodology of Scientific Research Programs*, Cambridge: Cambridge University Press, 1978, s. 49-55.

çalışmaların da ortaya çıkması ile birlikte, Uluslararası İlişkiler daha kapsamlı bir durum almış ve tartışmalara açık bir hale gelmiştir. İlk tartışmalar İdealizm-Realizm bağlamında gerçekleşmiş ve günümüze kadar çeşitli aşamalarla devam etmiştir.

İdealizmin ön gördüğü uluslararası ve ulus üstü kurumları (Milletler Cemiyeti gibi.), bir devlet içerisindeki farklı grupları ve bireyleri, realistler reddetmekteydi. Çünkü Realizm anlayışında ulus-devletler temel aktör olarak görülmekte ve bu aktörlerin çıkarları öncelikli olarak ele alınmaktadır. Bu durum her iki yaklaşım arasında tartışma konusu olmuş ve Uluslararası İlişkiler disiplininin giderek kapsamlı tartışmalara sahne olmasına yol açmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra gelişen olaylar, farklı yaklaşımların oluşmasına sebebiyet vermiştir. Davranışsalcılık/Gelenekselcilik, Neo-realizm/Neo-liberalizm ve Pozitivizm/Post-pozitivizm yaklaşımları gibi. Tüm bu yaklaşımlar, disiplinde önemli bir tartışma alanı oluşturmuştur.

Aslında birçok yaklaşım vardır. Ancak bu sayılan yaklaşımlar, Uluslararası İlişkiler disiplininde temel tartışma merkezi haline geldiğinden ön plana çıkmıştır. Başka bir ifadeyle bu yaklaşımlar, dört büyük tartışma olarak Uluslararası İlişkiler disiplininin etkilemiş ve disiplinin gelişmesini sağlamıştır. Çünkü yapılan tartışmalar, disiplinin gelişmesi için hangi yöntemin uygun olduğu veya hangi yöntemin kullanılması gerektiği meselesi etrafında ortaya çıkmıştır. Bu durum disipline önemli katkılar sağlamıştır. Amerikalı sosyal bilimcilerden Kaplan ve Singer, sayısal teknikleri ve hipotez testini temel alan bilimsel bir yaklaşımı savunmuşlardır. Bu savunma Bull gibi tarih, hukuk, felsefe ve diğer klasik araştırma yöntemlerinin uluslararası siyasetin ele alınmasında daha yararlı olacağını savunan gelenekselcilere ters düşmüştür. 1960'lı yıllara damgasını vuran bu tartışma, konu bağlamında epistemolojik bir çerçevede ele alınmış ve disiplinin gelişimini etkilemiştir.

Neo-realizm, Uluslararası İlişkiler disiplininin devletlerin sahip olduğu sınırlara benzetmişlerdir. Bu konuda oldukça kararlılık göstermişlerdir. Her ne kadar anarşi savını geliştirirken disiplinin sınırları dışına taşarak bilim felsefesindeki gelişmelerden yararlanmış olsalar da, uluslararası siyasal sistemin kapalı olması gerektiğini savunmuşlardır. Bu anlayış ise birçok teorisyen tarafından uygun görülmemiştir. Bu anlayışa karşı çıkan teorisyenler, yeni araştırma alanları bulmak ve gerekli olan uygun kavramsal çerçeveler geliştirmek suretiyle Avrupa sosyal teorisindeki çalışmalarını yakından takip etmiş ve disipline katkı sağlamaya çalışmışlardır.

Sonuç itibarıyla tüm bu tartışmalar, Uluslararası İlişkiler disiplininin zenginleştirmekte, farklı yaklaşımları ortaya koymakta ve teorik tartışmalarla hangi yöntemlerin kullanılması gerektiğini göstermeye çalışmaktadır. Ancak teoriler, entelektüel bir kurgudan ibaret olduğu için ne tür veya hangi yöntemlerin kullanılması gerekliliği de ortaya çıkamamaktadır. Başka bir

söylemlerle, disiplindeki farklı bakış açıları arasındaki teorik tartışmalar, disiplinin göreceli şekilde ayrı bir entelektüel mücadele alanı olduğundan kesin olarak ne tür bir yöntemin kullanılması gerekliliğine yer verilmemektedir. Bu anlamda, teorik tartışmalar çerçevesinde gelişen farklı görüşler birçok yönetime yer vermekte ve sadece bir yöntem etrafında şekillenmemektedir. Bu nedenle özellikle 1990’lardan sonra, uluslararası ilişkilerin bilinebilir gerçekliğini neyin oluşturduğuna dair tartışmalar ve bilginin nasıl üretildiği ya da araştırmacıların dünyaya dair bildiklerini nasıl bildikleri hakkındaki görüşler oldukça karmaşık bir tartışma haline gelmiştir. Çünkü kişisel görüşlerin baskın olduğu bir ortamda/alanda objektif bir durum söz konusu olmamaktadır. Teorik tartışmaların temelinde bu varsayımın olması ise yönetime dair birçok görüşü beraberinde getirmektedir.

KAYNAKÇA

- ASHWORTH, Lucian M., “Did the Realist-Idealist Great Debate Really Happen? A Revisionist History of International Relations”, *International Relations*, Cilt 16, Sayı 1, 2002.
- ATEŞ, Davut, “Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm/Realizm Tartışması ve Disiplinin Özerkliği”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1, 2009.
- AYDIN, Mustafa, “Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 51, No 1, 1996.
- AYDINLI, Ersel – KURUBAŞ, Erol – ÖZDEMİR, Haluk, *Yöntem Kuram Komplo: Türk Uluslararası İlişkiler Disiplininde Vizyon Arayışları*, İstanbul: Küre Yayınları, 2015.
- AYTON, Andrew and J. L. Price, “Introduction: The Military Revolution from a Medieval Perspective”, (ed.) Andrew Ayton and J. L. Price, *The Medieval Military Revolution: State, Society, and Military Change in Medieval and Early Modern Europe*, London: Tauris Publishers, 1995.
- BACIK, Gökhan, *Modern Uluslararası Sistem: Köken, Genişleme, Nedensellik*, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2007.
- BALCI, Ali ve KARDAŞ, Tuncay, “Realizm”, (ed.) Şaban Kardaş-Ali Balcı, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, İstanbul: Küre Yayınları, 2014.
- BALDWIN, David Allen, *Power and International Relations: A Conceptual Approach*, Princeton: Princeton University Press, 2016.

- BİLGİN, Pınar, “Critical Theory”, (der.) Paul Williams, *Security Studies: An Introduction*, London: Routledge Press, 2008.
- BULL, Hedley, *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, London: Macmillan Publisher, 1977.
- BULL, Hedley, *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, (3. Baskı), New York: Palgrave Press, 2002.
- BURCHILL, Scott, Andrew Linklater, “Giriş”, çev. Ali Aslan, Muhammed Ali Ağcan, *Uluslararası İlişkiler Teorileri* İstanbul: Küre Yayınları, 2012.
- BURCHILL, Scott vd., *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, 3. baskı, (çev.) Muhammed Ağcan-Ali Aslan, İstanbul: Küre Yayınları, 2014.
- CARR, Edward Hallett, *The Twenty Years Crisis, 1919-39*, (2. Basım), Londra: Macmillan Press, 1946.
- CHECKEL, Jeffrey T., “The Constructive Turn in International Relations Theory”, *World Politics*, Cilt 50, No 1, 1998.
- CLAUSEWITZ, Carl von, *Savaş Üzerine*, çev. Selma Koçak, İstanbul: Doruk Yayınları, 2011.
- COMTE, Auguste, *A General View of Positivism*, London: Routledge Press, 1907.
- COX, Robert, “Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory”, *Millenium Journal of International Studies*, Cilt 10, No 2, 1981.
- CRANSTON, Ruth, *The Story of Woodrow Wilson: Twenty-eighth President of the United States, Pioneer of World Democracy*, New York: Simon & Schuster Press, 1945.
- ÇAKIR, Meryem, “Reform ve İdari Reform Kavramları Üzerine Bir İnceleme”, *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl 6, Sayı XVI, Aralık 2013.
- ÇALIŞ, Şaban ve ÖZLÜK, Erdem, “Uluslararası İlişkiler Tarihinin Yapısökümü: İdealizm-Realizm Tartışması”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 17, Sayı 18, 2007.
- DABAN, Cihan, “Uluslararası İlişkilerde Siyasal Aktörler, Bürokrasi ve Jeopolitik Bağlamında Diplomasi: Türkiye Cumhuriyeti Örneği”, Bitlis: Eren Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, *Akademik İzdüşüm Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, 2017.
- DAVIES, Rees, “Frontier Arrangements in Fragmented Societies: Ireland and Wales”, (eds.) Robert Bartlett and Angus MacKay, *Medieval Frontier Societies*, Oxford: Clarendon Press, 1989.

- DEUTSCH, Karl, "The Place of Behavioral Sciences in Graduate Training in International Relations", *Behavioral Science*, Cilt 3, No 1, 1958.
- DEVETAK, Richard, "Critical Theory", (der.) Scott Burchill ve diğeri, *Theories of International Relations*, 2. Baskı, Basingstoke: Palgrave Press, 2001.
- DEVETAK, Richard, "An Introduction to International Relations: The Origins and Changing Agendas of a Discipline", (ed.) Richard Devetak v.d. *An Introduction to International Relations: Australian Perspectives*, New York: Cambridge University Press, 2007.
- DOUGHERTY, James and PFALTZGRAFF, Robert, *Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey*, New York: Longman Press, 1997.
- EMEKLİER, Bilgehan, "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Epistemolojik Paradigma Tartışmaları: Post-pozitivist Kuramlar", *Bilge Strateji*, Cilt 3, No 4, 2011.
- ERALP, Atila, "Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması", (der.) İhsan D. Dağı, Atila Eralp ve diğeri, *Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*, 11. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.
- FEUER, Lewis S., "A Neo-Marxist Conception of Social Science", *Ethics*, Cilt 70, No 3, 1960.
- FISCHER, Markus, "Feudal Europe, 800–1300: Communal Discourse and Conflictual Practices", *International Organization*, Vol 46, No 2, 1992.
- FULLER, Graham, *The future of political Islam*, New York: Palgrave, 2003.
- GARNETT, John C., *Commonsense and the Theory of International Politics*, Albany: State University of New York Press, 1984.
- GILPIN, Robert, *War and Change in World Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 1981.
- GIVEN, James, *State and Society in Medieval Europe: Gwynedd and Languedoc Under Outside Rule*, Ithaca N.Y.: Cornell University Press, 1990.
- GRIECO, Joseph, "Anarchy and Limits of Cooperation. A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism", *International Organization*, Cilt 42, Sayı 3, 1988.
- GROSS, Leo, "The Peace of Westfalya, 1648-1948", *American Journal of International Law*, Cilt 42, Sayı 1, January 1948.

- GUZZINI, Stefano, *Realism in International Relations and International Political Economy*, New York: Routledge, 1998.
- HAS, Kenan, “Teolojik Bazı Kavramlar ve Dinsel-Seküler Otorite Sorunu Üzerine: Luther-Calvin”, *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl 7, Sayı XVII, Mart 2014.
- HERZ, John H., *Political Realism and Political Idealism*, Chicago: Chicago University Press, 1951.
- HOBSON, John M., *The State and International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- HOLDEN, Gerard, “Who Contestualizes the Contextualizers? Disciplinary History and the Discourse about IR Discourse”, *Review of International Studies*, Cilt 28, Sayı 2, 2002.
- HOLSTI, Ole R., “Models of International Relations and Foreign Policy”, *Diplomatic History*, Cilt 13, Sayı 1, Winter 1989.
- HOMANS, George Casper, “Behavioralism and After”, (der.) A. Giddens and J. H. Turner, *Social Theory Today*, Cambridge: Polity Press, 1987.
- JACKSON, Robert, “Sovereignty in World Politics: a Glance at the Conceptual and Historical Landscape”, *Political Studies*, Cilt 47, Sayı 3, 1999.
- JACKSON, Robert and SORENSON, George, *Introduction to International Relations*, 5. Edition, New York: Oxford University Press, 2013.
- JOSEPHSON, Harold, *James T. Shotwell and the Rise of Internationalism in America*, Rutherford: Fairleigh Dickinson University Press, 1975.
- KATZENSTEIN, Peter J. ve diğerleri, “The Role of Theory in Comparative Politics: A Symposium”, *World Politics*, Cilt 48, No 1, 1995.
- KAYA, Sezgin, “Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar”, Ankara: Ankara Üniversitesi, *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 63, Sayı 3, 2008.
- KEENE, Edward, *International Political Thought: A Historical Introduction*, Cambridge: Polity Press, 2005.
- KEOHANE, Robert Owen, *After Hegemony Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton: Princeton University Press, 1984.
- KING, Gary, KEOHANE, Robert O. and VERBA, Sidney, *Designing Social Inquiry Scientific Inference in Qualitative Research*, Princeton: Princeton University Press, 1994.

- LAKE, David A., “Why ‘Ism’ Are Evil: Theory, Epistemology and Academic Sects as Impediments to Understanding and Progress”, *International Studies Quarterly*, Cilt 55, No 2, 2011.
- LITTLE, Richard, “International Relations and the Methodological Turn”, *Political Studies Quarterly*, Cilt 39, Sayı 4, 1991.
- LONG, David, “Who killed the International Studies Conference?”, *Review of International Studies*, Cilt 32, Sayı 4, 2006.
- LUTTWAK, Edward N., *Bizans İmparatorluğu'nun Büyük Stratejisi*, (çev.) M. Efe Tuzcu, İstanbul: Epsilon Yayınları, 2012.
- MCNEILL, William Hardy, *A World History*, London: Oxford University Press, 1967.
- MILLS, C. Wright, *The Sociological Imagination*, New York: Oxford University Press, 1959.
- MORGENTHAU, Hans J., *Truth and Power*, New York: Knopf Press, 1970.
- MORGENTHAU, Hans J., *Politics Among Nations: The Struggle for Peace and Power*, New York: McGraw-Hill Press, 1993.
- NEUFELD, Mark, *The Restructuring of International Relations Theory*, Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
- NICHOLSON, Michael, *Causes and Consequences in International Relations A Conceptual Study*, London and New York: Pinter Press, 1996.
- NICHOLSON, Michael, “Formal Methods in International Relations”, (der.) Frank Paul Harvey Michael Brecher, *Evaluating Methodology in International Studies*, Michigan: University of Michigan Press, 2002.
- OLSON, W.C. and GROOM, A.J.R., *International Relations Then and Now: Origins and Trends in Interpretation*, London: Harper Collins Academic, 1991.
- OSIANDER, Andreas, “Sovereignty, International Relations and the Westfalyan Myth”, *International Organization*, Cilt 55, Sayı 2, Bahar 2001.
- OZAN, Emre, “Birinci Dünya Savaşı ve Uluslararası İlişkiler Disiplininin Doğuşu Üzerine Bir Değerlendirme”, *Akademik Bakış*, Cilt 7, Sayı 14, Yaz 2014.
- ÖZDAL, Barış ve JANE, Murat, “La Der Des Ders'in Uluslararası Sistemin Yapısına Etkileri”, *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 7, Sayı 14, Yaz 2014.
- ÖZEL, Ahmet, “Klasik İslam Devletler Hukukunda Ülke Kavramı ve Günümüzdeki Durum: İbn Teymiyye'nin Mardin Fetvası ile

- Benzeri Diğer Bazı Fetvalar”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 43, Sayı 2, 2012.
- ÖZLÜK, Erdem, “Gelenekselcilik-Davranışsalcılık Tartışmasını Bağlamında Anlamak”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 64, Sayı 3, 2009.
- ÖZLÜK, Erdem, *Uluslararası İlişkilerde Devlet: Tanım, Teori ve Devlet İstisnacılığı*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2014.
- ÖZLÜK, Erdem, “Uluslararası İlişkiler Disiplininin Doğuşu, Kimliği ve Sorunları”, (ed.) Şaban Kardaş-Ali Balcı, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, İstanbul: Küre Yayınları, 2014.
- PATOMAKI, Haikki and WIGHT, Colin, “After Postpositivism? The Promises of Critical Realism”, *International Studies Quarterly*, Cilt 44, No 2, 2000.
- PHILPOT, Daniel, “Westfalya, Authority and International Society”, *Political Studies*, Cilt 47, Sayı 3, 1999.
- RICHARDSON, James L., “The Academic Study of International Relations”, (der.) J. Miller and R. Vincent, *Order and Violence*, Oxford: Calerandon Press, 1990.
- RIEMENS, Michael, “International Academic Cooperation on International Relations in the Interwar Period: The International Studies Conference”, *Review of International Studies*, Cilt 37, Sayı 2, 2011.
- SARICA, Murat, *Birinci Dünya Savaşından Sonra Avrupa’da Barışı Kurma ve Sürdürme Çabaları (1919-1929)*, İstanbul: İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982.
- SCHMIDT, Brian C., “On the History and Historiography of International Relations”, (ed.) Walter Carlsnaes v.d., *Handbook of International Relations*, Londra: SAGE Publications, 2002.
- SKINNER, Burrhus Frederic, *The Behavior of Organisms*, New York: Appleton Press, 1938.
- SMITH, Steve, “Pozitivizm and Beyond”, (ed.) Steve Smith, Ken Booth and Marysia Zalevski, *International Theory: Pozitivizm and Beyond*, Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- STEINER, Zara, “Savaş, Barış ve Uluslararası Devletler Sistemi”, (ed.) Jay Winter v.d., *I. Dünya Savaşı ve 20. Yüzyıl*, çev. Tansel Demirel, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012.
- SÜLEYMAN, A. Ahmed Ebu, *İslam’ın Uluslararası İlişkiler Kuramı*, (çev.) F. Kuru, İstanbul: İnsan Yayınları, 1985.

- ŞATANA, Nil S., “Uluslararası İlişkilerde Bilimsellik, Metodoloji ve Yöntem”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 12, Sayı 46, 2015.
- TANRISEVER, Oktay F., “Yöntem Sorunu: Gelenekselcilik-Davranışsalcılık Tartışması”, (der.) İhsan D. Dağı, Atila Eralp ve diğerleri, *Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*, 11. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.
- TERRIFF, Terry v.d., *Security Studies Today*, Cambridge: Polity Press, 1999.
- TESCHKE, Benno, *The Myth of 1648*, Londra: Verso Press, 2003.
- VIOTTI, Paul R. and KAUPPI, Mark V., *Uluslararası İlişkiler ve Dünya Siyaseti (5. baskı)*, (çev.) Ayşe Özbay Erozan, Ankara: Nobel Yayınevi, 2014.
- WALTZ, Kenneth N., *Man the State and War: A Theoretical Analysis*, New York: Columbia University Press, 1959.
- WARRALL, John, Gregory Currie and Imre Lakatos, *The Methodology of Scientific Research Programs*, Cambridge: Cambridge University Press, 1978.
- WENDT, Alexander, *Social Theory of International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- YALVAÇ, Faruk, “Uluslararası İlişkilerde Teori Kavramı ve Temel Teorik Tartışmalar”, (der.) Ramazan Gözen, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.